

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Valtiovarainministeriön määräys

toiminta- ja taloussuunnittelusta sekä
kehys- ja talousarvioehdotusten
laadinnasta

TM 0802

Huhtikuu 2008

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Valtiovarainministeriön määräys toiminta- ja taloussuunnittelusta sekä kehys- ja talousarvioehdotusten laadinnasta

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
PL 28 (Snellmaninkatu 1 A) 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 09 16001 (vaihde)
Internet: www.vm.fi

Taitto: Anitta Railonkoski/VM-julkaisutiimi

Helsinki 2008

Sisältö

1	Määräyksen perusta	5
2	Määräyksen soveltamisala	5
3	Muut aihetta koskevat määräykset	5
4	Kehys- ja talousarvioehdotusten julkisuus	6
5	Osa I - Hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnittelu	6
6	Osa II - Kehysehdotus	7
6.1	Kehyslaskelmat	7
6.2	Kehysehdotusten perustelut.....	8
6.3	Muut kehyspäätöstä varten tarvittavat tiedot	8
	<i>Talousarvion ulkopuoliset valtion rahastot</i>	8
	<i>Tuottavuustoimenpiteet</i>	8
	<i>Tietojärjestelmähankkeet</i>	9
6.4	Kehysehdotusten toimittaminen valtiovarainministeriölle	9
7	Osa III - Talousarvioehdotus	9
7.1	Valtiontalouden kehysten noudattaminen	9
7.2	Bruttobudjetointi ja kohdentamisperusteet	9
	<i>Poikkeus pääsäännöstä - nettobudjetointi</i>	9
7.3	Tuloarviot	10
7.4	Menojen budjetointi	10
	<i>Momenttijaon perusteet</i>	10
	<i>Määrärahalajin valintaperiaatteet</i>	10
	<i>Arvonlisäveromenot</i>	11
7.5	Päälukan luku- ja momenttirakenne.....	11
7.6	Talousarvioesityksen perustelut - kattavuus ja tarkoitus.....	12
7.7	Yleisperustelut.....	12
7.8	Yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle ja toiminnalliselle tuloksellisuudelle asetettujen tavoitteiden esittäminen.....	13
7.9	Talousarvioehdotuksen pääluokkaperustelut	14
7.10	Talousarvioehdotuksen lukuperustelut.....	14
7.11	Talousarvioehdotuksen momenttiperustelut	15
	<i>Toimintamenoihin tarkoitettu määräraha</i>	16
	<i>Maksullinen toiminta</i>	17
	<i>Yhteisrahoitteinen toiminta</i>	18
	<i>Siirtomenoihin tarkoitettu määräraha</i>	18
	<i>Sijoitusmenoihin tarkoitettu määräraha</i>	19

7.12	Valtuudet.....	20
	<i>Valtuusmenettelyn perusteet</i>	20
	<i>Valtuuden ottaminen talousarvioon</i>	20
	<i>Valtuuden käytöstä aiheutuvat menot ja määrärahatarpeet</i>	22
7.13	EU:n talousarviosta Suomen valtion talousarvioon tai sen ulkopuolelle tulevat tulot ja vastaaviin tarkoituksiin osoitettavat menot...	22
7.14	Alueiden kehittämisen määrärahaehdotukset	25
7.15	Kainuun hallintokokeilusta annetun lain (343/2003) mukaisten menojen budjetointi	26
7.16	Talousarvioehdotuksen liitemuistiot	27
7.17	Talousarvioehdotusten toimittaminen valtiovarainministeriölle	28
7.18	Lisätalousarvioehdotukset.....	28
7.19	Täydentävä talousarvio- tai lisätalousarvioehdotus	28
8	Voimaantulo	29
	Käsitteistö	54

1 Määräyksen perusta

Valtiovarainministeriö on valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 1 b §:n ja 10 §:n nojalla, sellaisina kuin ne ovat asetuksessa 254/2004, ja asian oltua valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan käsiteltävänä antanut tämän määräyksen toiminta- ja taloussuunnittelusta sekä kehys- ja talousarvioehdotusten laadinnasta.

2 Määräyksen soveltamisala

- 2.1 Tätä määräystä noudatetaan soveltuvin osin myös lisätalousarvioehdotusten sekä täydentävän talousarvioehdotuksen ja täydentävän lisätalousarvioehdotuksen laadinnassa.
- 2.2 Tämä määräys koskee valtion talousarviosta annetussa laissa (423/1988; jäljempänä talousarviolaki) tarkoitettuja ministeriöitä ja niiden alaisia virastoja ja laitoksia sekä soveltuvin osin talousarvion ulkopuolisia valtion rahastoja.
- 2.3 Tämä määräys ei koske valtion liikelaitoksista annetussa laissa (1185/2002) tarkoitettuja liikelaitoksia, ellei toisin ole erikseen todettu. Valtion liikelaitosten kehys- ja talousarvioehdotusten laadinnasta on annettu erillinen määräys (TM 0702, 14.6.2007).

3 Muut aihetta koskevat määräykset

- 3.1 Hallitus antaa valtionalouden kehysten yhteydessä ministeriöille tarvittaessa lisämääräyksiä toiminta- ja taloussuunnittelusta sekä talousarvioehdotusten laadinnasta. Valtiovarainministeriö voi antaa tarkentavia määräyksiä.
- 3.2 Ministeriöt antavat tarvittaessa toiminta- ja taloussuunnittelua sekä kehys- ja talousarvioehdotusten laadintaa koskevat tarkemmat määräykset ja ohjeet hallinnonalansa virastoille ja laitoksille.

4 Kehys- ja talousarvioehdotusten julkisuus

Valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992; jäljempänä talousarvioasetus) mukaisesti osana talousarvioesityksen valmistelua laaditut ministeriöiden ja niiden alaisten virastojen ja laitosten kehys- ja talousarvioehdotukset tulevat julkisiksi siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.¹

5 Osa I – Hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnittelu

- 5.1 Talousarviolain 12 §:n mukaan ministeriöiden tulee suunnitella toimialansa toiminnan vaikuttavuutta ja toiminnallista tuloksellisuutta usean vuoden aikavälillä. Vastaavasti virastojen ja laitosten tulee suunnitella toimintaansa ja talouttaan sekä tuloksellisuuttaan usean vuoden aikavälillä.
- 5.2 Monivuotisessa toiminnan ja talouden suunnittelussa ennakoidaan valtion talousarviossa, lainsäädännössä ja muilla päätöksillä toimeenpantavien hallituksen valtion taloutta ja toimintapolitiikkaa koskevien linjauksien toteuttaminen kunkin ministeriön toimialalla. Ministeriön hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnittelussa tulee tuottaa suunnitelmat valtioneuvoston sekä ministeriön ja sen hallinnonalan toimintapolitiikkaa asianomaisella toimialalla koskeviksi linjauksiksi ja tärkeimmiksi vaikuttavuustavoitteiksi tunnuslukuineen.
- 5.3 Virastojen monivuotisen toiminta- ja taloussuunnittelun lähtökohtana on tukea virastojen ja laitosten tuloksellisuutta ja johtamista sekä antaa ministeriöille perusteita hallinnonalan ohjaukseen ja vuotuisiin tulostavoitteisiin. Ministeriöt ohjaavat hallinnonalansa virastojen ja laitosten monivuotista toiminnan ja talouden suunnittelua. Riittävän yhtenäisyyden saavuttamiseksi toiminnan ja talouden suunnitteluasiakirjoihin tulee kirjata ehdotukset viraston tai laitoksen tärkeimmiksi toiminnallisiksi linjauksiksi ja monivuotisiksi tulostavoitteiksi.
- 5.4 Monivuotinen toiminnan ja talouden suunnittelu tarjoaa pohjan valtiontalouden kehysten ja valtion vuotuisen talousarvion laadinnalle.

1 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 6 § 1 mom. 4 kohta: "[Jollei asiakirjan julkisuudesta taikka salassapidosta tai muusta tietojen saantia koskevasta rajoituksesta tässä tai muussa laissa säädetä,] ministeriöiden ja niiden hallinnonalaan kuuluvien virastojen ja laitosten talousarvioehdotukset [tulevat julkisiksi], kun valtiovarainministeriö on allekirjoittanut ensimmäisen kannanottonsa talousarvioehdotukseksi, ja tämän jälkeen ministeriöiden valtiovarainministeriölle lähettämät ehdotukset sekä muut talousarvioesityksen valmistelua varten laaditut ja siihen sisällytetyt ehdotukset, kun esitys on annettu eduskunnalle."

6 Osa II – Kehysehdotus

Koko vaalikaudelle päätetty menokehys on hallituksen keino pitää menojen kokonaiskasvu hallitusohjelmassa sovituisissa puitteissa. Kehys annetaan hallituksen asettaman menosäännön kattamille menoille. Kehyspäättös kokonaisuudessaan sisältää myös kehysten ulkopuoliset menot ja tulot, joista ministeriöiden tulee esittää arviot.

6.1 Kehyslaskelmat

- 6.1.1 Hallinnonalan kehys ehdotuksen pohjaksi tulee laatia momenttikohtainen peruslaskelma. Se laaditaan edellisen kehyspäättöksen pohjalta kirjaten yksityiskohtaisesti näkyviin jo tehtyjen päätöksien vaikutukset ja menojen tasoon vaikuttavien automaattisten tekijöiden muutokset. Päätöksillä tarkoitetaan eduskunnan talousarvioesityksen käsittelyn yhteydessä päättämiä pysyviksi tarkoitettuja muutoksia, talousarvion rakenteen muutoksia ja muita teknisiä tarkistuksia sekä hallituksen tekemiä sopimuksia, päätöksiä ja sitovia kannanottoja. Automaattisia tekijöitä voivat olla mm. väestömäärä, väestörakenne, ikärakenne, oppilasmäärät, työttömien määrä ja eläkkeensaajien määrä, korkotaso sekä sosiaaliturvamaksut. Peruslaskelma esitetään kehysten ensimmäistä vuotta edeltävän budjettivuoden hinta- ja kustannustasossa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että peruslaskelmassa on tehty realistinen arvio nykylainsäädännön ja tehtyjen päätösten aiheuttamista tulevien vuosien menoista. Mikäli menokehitykseen sisältyy merkittäviä riskejä suuntaan tai toiseen, riskien suuruus ja aiheutumissyys tulee tuoda esille.
- 6.1.2 *Kehysehdotus* laaditaan peruslaskelman pohjalta momenteittain eriteltyinä. Mikäli ministeriökohtaisiin kehys ehdotuksiin sisällytetään hallitusohjelmaan perustuvia määrärahojen lisäyksiä tai uudelleenkehennuksia vaativia uudistuksia, mainitaan ao. hallitusohjelman kohta. Määrärahamuutoksia ehdottaessa tulee esittää missä määrin ne voidaan toteuttaa uudelleenkehennuksin kehysten sisällä. Etuuksien perusteita koskevista muutosehdotuksista tulee käydä ilmi myös nykylainsäädännön tai muiden nykyperusteiden mukainen menotaso, mikäli tämä seikka ei ilmene peruslaskelmasta. Kehysehdotuksessa otetaan huomioon vertailukelpoisuuteen vaikuttavat talousarvion rakenteeseen ehdotettavat tekniset muutokset aiemmin päätettyjen muutosten sisältyessä jo peruslaskelmaan. Kehysehdotukseen sisällytetyt muutokset suhteessa peruslaskelmaan eritellään yksityiskohtaisesti ja perustellaan.
- 6.1.3 Ministeriöiden tulee esittää hallinnonolonsa tuloista momenteittaiset arviot nelivuotiskaudelle. Tuloarvioissa tulee ottaa huomioon hinta- ja kustannustason vaikutukset kunakin vuonna.

6.2 Kehysehdotuksen perustelut

- 6.2.1 Kehysehdotuksen perustelut esitetään tarkoituksenmukaisessa laajuudessa käyttäen liitemuistioita samaan tapaan kuin talousarvioehdotuksia tehtäessä. Perusteluissa esitetään ministeriön harkinnan mukaisessa laajuudessa toimialan toimintaympäristön kuvaus, toimintalinjat ja toiminnan painopisteet sekä tärkeimmät yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja toiminnallisen tuloksellisuuden tavoitteet.
- 6.2.2 Ministeriöiden ehdotuksissa kehyspäätöksiin sisällytettäväksi toimintapolittisiksi linjauksiksi ja muiksi kannanotoiksi tulee erityisesti kiinnittää huomiota useita hallinnonaloja koskeviin tehtäväkokonaisuuksiin. Useita hallinnonaloja koskevien tehtäväkokonaisuuksien osalta ministeriöiden tulee neuvotella keskenään ennen kehysesdotustensa tekemistä.

6.3 Muut kehyspäätöstä varten tarvittavat tiedot

Talousarvion ulkopuoliset valtion rahastot

- 6.3.1 Ministeriöiden tulee esittää tärkeimmät suunnitelmat hallinnonalansa talousarvion ulkopuolisen valtion rahaston toiminnan ja talouden kehittämisestä koko kehyskaudella tulostavoitteineen sekä ennakoivine rahoituslaskelmineen. Jos rahaston taloudessa ja toiminnassa on merkittäviä takaus- ja takuuvastuita, korkotukia tai muita valtion vastuita, tarpeen mukaan on myös eriteltävä kyseisiin vastuisiin liittyviä taloudellisia riskejä ja niiden vaikutuksia valtion ja rahaston talouteen. Valtiovarainministeriölle tulee toimittaa **liitteen II-1** mukaiset laskelmat talousarvion ulkopuolisista valtion rahastoista.

Tuottavuustoimenpiteet

- 6.3.2 Ministeriöiden tulee sisällyttää kehysesdotuksiin keskeiset tuottavuutta lisäävät toimenpiteet ja niiden mahdolliset muutokset. Tuottavuutta lisäävien toimenpiteiden tarkoituksena on, että ne osaltaan johtavat valtion henkilöstömäärän pienenemiseen. Tämän periaatteen mukaan on ensinnäkin osoitettava, miten tuottavuustoimenpiteet vaikuttavat hallinnonalan henkilöstömäärään. Toiseksi kaikki lisähenkilöstötarpeet tulee ensisijaisesti pyrkiä toteuttamaan vapauttamalla hallinnonalan voimavaroja tuottavuuden lisäämisen ja muiden toimenpiteiden avulla ja kohdentamalla voimavarat lisähenkilöstöä tarvitseviin kohteisiin. Mikäli hallitus päättää muista kuin tuottavuuden nostoon liittyvistä syistä hallinnonaloilla tai niiden välillä toteutettavista, henkilöstövaikutuksiltaan merkittävistä rakenteen ja toiminnan muutoksista, nämä vaikutukset on kehysesdotuksissa ja talousarvioehdotuksissa eroteltava tuottavuuden muutoksen henkilöstövaikutuksista. Ministeriön tulee toimittaa edellä todettuja henkilöstömäärämuutoksia koskevat tiedot **liitelomakkeella II-2** hallinnonalansa kehysesdotuksen liitteenä. Henkilöstömäärä suunnitellaan ja sitä seurataan henkilötöyvuosina valtiovarainministeriön antaman erillisen ohjeen mukaisesti. Moment-

tikohtaisia kehusehdotuksia mitoitettaessa tulee ottaa huomioon tuottavuuden edistämisen mahdollisesti edellyttämät investointitarpeet sekä tuottavuuskehityksen mukanaan tuomat säästöt.

Tietojärjestelmähankkeet

- 6.3.3 Ministeriön tulee toimittaa valtiovarainministeriölle tiedot hallinnonalansa tietojärjestelmien ja perustietotekniikan sekä tietoteknisen infrastruktuurin kehittämiseen tai hankintaan (ml. laajat käyttöpalvelu- ja ylläpito-hankinnat) liittyvistä yhtä tai useampaa virastoa tai hallinnonala koskevista hankkeista, joiden kokonaiskustannukset kehyskaudella ovat yli 1 miljoonaa euroa. Tiedot toimitetaan hankkeittain käyttäen **liitettä II-3**.

6.4 Kehusehdotusten toimittaminen valtiovarainministeriölle

Kehusehdotukset perusteluineen ja niihin liittyvine liitemuistioineen toimitetaan valtiovarainministeriön erikseen asettamina määräaikoina.

7 Osa III – Talousarvioehdotus

7.1 Valtiontalouden kehysten noudattaminen

Talousarvioehdotus on laadittava valtioneuvoston vahvistamien valtiontalouden kehysten mukaisesti.

7.2 Bruttobudjetointi ja kohdentamisperusteet

- 7.2.1 Talousarvioehdotukset laaditaan bruttoperusteisesti.
- 7.2.2 Menot ja tulot kohdennetaan noudattaen yleensä talousarvioasetuksen 5, 5 a ja 5 b §:n säännöksiä. Jos niistä perustellusta syystä poiketaan, otetaan sovellettavasta kohdentamisperusteesta määräys momentin perustelujen päätösosaan tai, jos poikkeus koskee kokonaista talousarvion lukua, luvun päätösosaan.

Poikkeus pääsäännöstä – nettobudjetointi

- 7.2.3 Nettobudjetointia voidaan käyttää talousarviolain 3 a §:ssä säädetyin edellytyksin. Nettobudjetoitaessa tuloista vähennetään menot ja erotus merkitään joko nettotuloarvioksi tuloarvioon tai nettomäärärahaksi menoarvioon.
- 7.2.4 Viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja toimintamenot budjetoidaan talousarviolain 3 §:n 1 momentissa säädetyistä bruttobudjetoinnista poiketen yleensä soveltamalla talousarviolain 3 a §:ssä tarkoitettua nettobudjetointia. Nettobudjetointiin sovelletaan lisäksi, mitä **liitteessä III-1** määrätään.

7.3 Tuloarviot

- 7.3.1 Ehdotukset tuloarvioiksi tulee esittää kaikille momenteille, joille tuloja arvioidaan kertyvän. Tuloarvioiden mitoitusperusteet esitetään momentin selvitysosissa.
- 7.3.2 Keskeiset säännökset, joiden perusteella tulot kertyvät, mainitaan momentin selvitysosassa. Jos momentille halutaan kertyvän tuloja vain määrätyn säännöksen perusteella, säännökset on mainittava momentin päätösosassa.
- 7.3.3 Nettobudjetoitujen tuloarvioiden osalta noudatetaan nettobudjetoitavista menomomenteista annettuja määräyksiä. Toimintatulomomentti on nettobudjetoitu toimintamenomomentti, jolle arvioidaan kertyvän tuloja enemmän kuin menoja budjetoidaan.

7.4 Menojen budjetointi

Momenttijaon perusteet

- 7.4.1 Menojen laadun tai tehtävän mukaisessa budjetoinnissa noudatetaan, mitä talousarvioasetuksen 5 §:ssä säädetään. Sen lisäksi noudatetaan liitteessä III-1 olevia määräyksiä.
- 7.4.2 Jos tiettyä yksilöityä käyttötarkoitusta varten on jo budjetoitu määräraha jollekin momentille, ei samaan käyttötarkoitukseen saa käyttää muuta käyttötarkoitukseltaan yleisempää määrärahaa, vaikka kyseessä olevaa yksilöityä käyttötarkoitusta ei käyttötarkoitukseltaan yleisemmän momentin perusteissa olisikaan suljettu pois. Tästä pääsäännöstä saadaan poiketa vain, jos momentin päätösosassa on asiaa koskeva maininta.
- 7.4.3 Jos momentille on budjetoitu laadultaan erityyppisiä menoja, merkitään momentin numerotunnukseksi se, jonka sisältöä suurin osa momentille budjetoiduista menoista vastaa.
- 7.4.4 Toimintamenomomentille budjetoidaan yleensä yhden tai useamman viraston tai laitoksen toiminnasta aiheutuvat menot.

Määrärahalajin valintaperiaatteet

- 7.4.5 Määrärahalajia osoittava tunnus merkitään sulkuihin momentin nimikkeen jälkeen.
- 7.4.6 Määräraha budjetoidaan kiinteäksi ellei erityisestä syystä määrärahaa merkitä arviomäärärahaksi tai siirtomäärärahaksi.
- 7.4.7 Arviomäärärahaksi saadaan merkitä meno, jonka määräytymisperusteet perustuvat lakiin tai muuhun velvoittavaan sitoumukseen niin, ettei eduskunnalla talousarviopäätöstä tehdessään ole harkintavaltaa menon yksityiskohtaisen määrän tai maksatusajankohdan suhteen. Tällaisia menoja ovat mm. tulonsiirtoihin tarkoitettut määrärahat (siirtomenomäärärahat), joiden yksityiskohtainen määrä ja maksatusajankohta perustuvat lakiin tai joiden yksityiskohtainen määrä ja maksatusajankohta on valtuudella sidottu.

- 7.4.8 Perusteeltaan harkinnanvaraisia menoja ei saa budjetoida arviomäärärahaiksi. Mikäli arviomäärärahaiksi merkitylle momentille on budjetoitu meno, jonka määrän tai maksatusajankohdan suhteen viranomaisella on harkintavaltaa, on tällainen meno määriteltävä kiinteäksi merkitsemällä menon käyttötarkoitus ja suuruus momentin päätösosaan määreellä ”enintään”.
- 7.4.9 Virastojen toimintamenomäärärahat budjetoidaan 2-vuotiseksi siirtomäärärahoiksi. Määrärahat puolustusmateriaalihankintoihin, talonrakennuksiin, maa- ja vesirakennuksiin sekä laajoihin tietojärjestelmähankkeisiin budjetoidaan 2- tai 3-vuotiseksi siirtomäärärahoiksi, ellei käytössä ole valtuusmenettelyä, jolloin määräraha voidaan budjetoida arviomäärärahana.
- 7.4.10 Suuruudeltaan ja maksatusajankohdaltaan harkinnanvaraiset siirtomenomäärärahat voidaan merkitä siirtomäärärahoiksi esimerkiksi avustuksen myöhäisen maksatusajankohdan, hankkeen viivästymisen tai muun vastaavan perustellun syyn vuoksi.

Arvonlisäveromenot

- 7.4.11 Virastojen ja laitosten kulutusmenoihin (momentit 01—28) ja reaalisisjoitusmenoihin (momentit 70—79) sisältyvät arvonlisäveromenot budjetoidaan hallinnonalakohtaisesti momentille 29.
- 7.4.12 Siirtomenomomenteilta (30—69) maksettavat kulutus- ja investointimenot on budjetoitava arvonlisäverollisina.

7.5 Pääluokan luku- ja momenttirakenne

- 7.5.1 Talousarvioesityksessä kunkin pääluokan luku- ja momenttirakenne tulee muodostaa toimintojen johtamista palvelevaksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi siten, että samaan lukuun kootaan samaan aihekokonaisuuteen liittyviä asioita. Luvun momenteista tulee olla mahdollista kirjoittaa yhtenäiset lukuperustelut. Lukurakenteen tulee tukea selkeiden ja mielekkäiden tulostavoitteiden asettamista sekä tavoitteiden toteutumisen seuranta.
- 7.5.2 Lukujako voi perustua esimerkiksi lakisääteisiin toiminnallisiin kokonaisuuksiin tai palvelu- tai rahoitusjärjestelmäkokonaisuuksiin. Virastojen ja laitosten toimintamenomomentit voidaan myös ryhmitellä lukuihin virastojen toiminnan pääasiallisen tarkoituksen perusteella, jolloin momentit on ryhmitelty hallintovirastoihin, sääntely- ja valvontavirastoihin sekä tutkimus- ja kehittämisvirastoihin. Mahdollista on myös muodostaa ministeriön valmistelu- ja ohjausvastuulla olevia yhteiskuntapolitiikan lohkoja seuraava lukujako, jossa kunkin politiikkalohkon toteuttamiseen liittyvät määrärahat kootaan samaan lukuun.
- 7.5.3 Luvut numeroidaan 01, 10, 20, 30, 40, ..., 90. Lisälukuja voidaan käyttää tarvittaessa ja ne tulee numeroida 11, 21, 31, ..., 91. Luku 01 aloitetaan ministeriön toimintamenomomentilla 01. Luvussa voi olla useita toiminta- ja palkkausmenomomentteja. Tällöin ne numeroidaan juoksevasti numerotunnuksille 01—14. Eläkkeille on varattu momentit 15—17, puolustusmateriaali-

hankinnoille 18—19 ja muille kulutusmenomomenteille momentit 20—28. Arvonlisäveromäärärahat budjetoidaan hallinnonalakohtaisesti momentille 29.

7.6. Talousarvioesityksen perustelut – kattavuus ja tarkoitus

Talousarvioesitys on ensisijaisesti ehdotus valtion varojen kohdentamiseksi eri käyttötarkoituksiin. Talousarvioesityksen perustelujen tulee antaa oikea ja riittävä kuva valtion varojen käytön kohteista ja käytölle asetettavista tavoitteista. Perustelujen tulee tarjota hyvä pohja eduskunnan ja hallituksen päätöksenteolle. Niiden pitää sisältää tiiviisti vain talousarviossa tapahtuvan päätöksenteon kannalta merkityksellistä aineistoa.

7.7. Yleisperustelut

- 7.7.1 Yleisperusteluissa esitetään yhteenveto talousarvioesityksestä. Niihin ei sisällytetä sitoviksi tarkoitettuja kannanottoja. Yleisperusteluissa ei myöskään saa olla sellaisia linjauksia, jotka eivät sisälly yksityiskohtaisiin perusteluihin eli lähinnä menopuolen pääluokkiin. Yleisperusteluissa pyritään antamaan tiivis kuvaus talousarvioesityksen sisältämistä uusista ehdotuksista. Tämä tavoite on varsinkin hallinnonaloittaisilla jaksoilla. Ministeriö toimittaa ehdotuksen hallinnonalansa yleisperusteluiksi valtiovarainministeriön erikseen pyytämässä aikataulussa.
- 7.7.2 Yleisperusteluihin sisällytetään yhteenveto kustakin politiikkaohjelmasta, Kainuun hallintokokeilusta sekä peruspalvelubudjettitarkastelu, joka kattaa kuntataloutta koskevat lakisääteiset peruspalvelut ja arvion kokonaistaloudellisesta tilanteesta sekä tarkasteluja kuntatalouden tilasta erikokoisissa kunnissa ja maan eri osissa. Poikkeuksena pääsäännöstä yleisperusteluissa voi kuntataloutta koskevissa asioissa (mm. peruspalvelubudjettitarkastelu) olla sellaisia politiikkalinjauksia ja ehdotusten perusteluja, joita ei erikseen esitetä pääluokkaperusteluissa.
- 7.7.3 Yleisperusteluissa esitetään eduskunnan päätöksentekoa tukevia yhteenveto- ja taustatietoja talousarviosta. Talousarvion ulkopuolisten rahastojen yhteenvetotietoja varten asianomainen ministeriö toimittaa valtiovarainministeriölle liitteen II-1 mukaiset tiedot esitysvuoden ja kahta sitä edeltävän vuoden osalta.
- 7.7.4 Edellä mainittujen tietojen lisäksi ministeriöllä tulee olla valmius valtiovarainministeriön pyytämien muiden yleisperusteluun sisällytettävien toimialansa tietojen tuottamiseen.

7.8 Yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle ja toiminnalliselle tuloksellisuudelle asetettujen tavoitteiden esittäminen

- 7.8.1 Pääluokka- ja lukuperusteluiden tulee muodostaa johdonmukainen kokonaisuus, jossa edetään yleisestä yksityiskohtaisempaan tietoon. Pääluokka-, luku- ja momenttiperusteluissa vaikuttavuustavoitteet ja toiminnalliset tulostavoitteet esitetään seuraavasti.
- 7.8.2 *Pääluokkaperustelujen* selvitysosaan otetaan tärkeimmät yhteiskuntapolitiikan tavoitteet (yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ja niihin liittyvät tavoitteet kustannusvaikuttavuudelle), joille muodostavat pohjan hallituksen asettamat strategiset tavoitteet. Tavoitteiden tulee olla johtamisen ja seurannan kannalta toimivia. Suositeltavaa on, että tavoitteita on enintään muutama.
- 7.8.3 Pääsääntöisesti yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle asetettuja tavoitteita esitetään vain pääluokkaperusteluissa. Luku- ja momenttiperusteluissa esitetään näihin tavoitteisiin pääsemiseksi edellytettäviä tavoitteita toiminnalliselle tuloksellisuudelle.
- 7.8.4 Usean hallinnonalan vastuulle kuuluvissa asiakokonaisuuksissa keskeisimmät yhteiskunnalliset tavoitteet asetetaan siinä pääluokassa, jossa merkittävimmät määrärahat ovat. Poikkihallinnollisissa asioissa on syytä läpinäkyvyyden ja havainnollisuuden edistämiseksi viitata niihin muihin talousarvioesityksen osiin, joissa on samaan asiakokonaisuuteen kuuluvia määrärahoja. Ministeriöiden tulee tehdä yhteistyötä viittausten oikeellisuuden varmistamiseksi.
- 7.8.5 Yhteiskuntapoliittisista tavoitteista esitetään muutama indikaattori tai arviointikriteeri. Indikaattorit valitaan siten, että ne kuvaavat politiikan tuloksia tai hallinnon toiminnan tuloksia. Julkisen palvelutarjonnan volyymitiedot eivät ole yhteiskunnallisen vaikuttavuuden indikaattoreita, mutta niitä voidaan esittää kootusti pääluokkaperusteluissa.
- 7.8.6 *Lukuperusteluissa* esitetään kyseisen asiakokonaisuuden keskeiset toiminnalliset tavoitteet ja tarvittaessa tärkeimmät vaikuttavuustavoitteet. Vaikuttavuustavoitteita esitetään korkeintaan muutama ja niistä tulee käydä ilmi niiden yhteys pääluokkatason vaikuttavuustavoitteisiin. Tavoitteista tulisi esittää indikaattoreita tai arviointikriteerejä. Indikaattorit kootaan taulukkoon, jossa esitetään aikasarjana niiden toteumatietoja sekä tavoitteita tai arvioita niiden kehityksestä. On tärkeää esittää selkeästi, miten tavoitteiden saavuttamista edistetään talousarvion yhteydessä tehtävillä päätöksillä sekä valtion omalla ja valtion rahoittamalla toiminnalla.
- 7.8.7 *Momenttiperusteluissa* selostetaan, millä keskeisimmillä toimenpiteillä tai toiminnallisen tuloksellisuuden tavoitteilla pyritään pääluokka- tai lukuperusteluissa esitettyihin vaikuttavuustavoitteisiin. Tulostavoitteet rajataan vain olennaisimpiin. Niiden tulee olla toiminnan johtamisen ja perusteltavuuden kannalta tarkoituksenmukaisia. Tavoitteet esitetään soveltuvin osin taulukkomuodossa aikasarjoina.

- 7.8.8 Tulostavoitteet tulee mahdollisuuksien mukaan esittää vuositason tunnuslu-
kuina, jotka perustuvat mittaamiseen tai systemaattiseen arviointiin. Tulos-
tavoitteet tulee esittää mahdollisuuksien mukaan myös trendeinä esim. aiem-
pien vuosien rinnakkaisvertailujen tai muutosprosenttien avulla. Lisäksi
perusteluissa esitetään yhteenvetotaulukko määrärahoista luvuittain kol-
melta vuodelta (edellinen tilinpäätös, kuluva vuosi ja talousarvioehdotus).
- 7.8.9 Pääluokka-, luku- ja momenttitason perusteluista on määrätty tarkemmin
seuraavissa luvuissa.

7.9 Talousarvioehdotuksen pääluokkaperustelut

- 7.9.1 Pääluokan perusteluissa on yleensä vain *selvitysosa*. Pääluokkaperusteluissa
voi olla *päätösosa*, jossa voi olla yksittäisiä päätöksiä kuten valtuuksia tai
koko pääluokkaa koskevia ratkaisuja esimerkiksi määrärahojen käytöstä
siltä osin kuin niitä ei ole voitu sisällyttää talousarvioesityksen yksityiskoh-
taisten perusteluiden yleisiin määräyksiin tai luku- tai momenttiperustelui-
den päätösosaan.
- 7.9.2 Pääluokkaperusteluissa esitetään lyhyt toimintaympäristön kuvaus.
- 7.9.3 Pääluokkaperusteluiden loppuun kootaan pääluokan kaikista momenteista
taulukko, joka on osa *selvitysosa* ja josta ilmenevät varainhoitovuoden,
kuluvan vuoden ja menneen vuoden määrärahat luvuittain ja momenteit-
tain. Samoin menetellään tulopuolella osastojen perusteluissa. Lisäksi pää-
luokkaperusteluissa esitetään taulukko liitteen III-6 esimerkin mukaisesti
valtuuksista momenteittain sekä tieto vastaavasta valtuusmäärästä varain-
hoitovuonna ja kuluvana vuonna.
- 7.9.4 Pääluokkaperusteluihin sisällytetään yhteenvetotarkastelu sukupuolivaiku-
tuksiltaan merkittävästä talousarvioesitykseen liittyvästä toiminnasta.

7.10 Talousarvioehdotuksen lukuperustelut

- 7.10.1 Luvun perusteluissa on *päätösosa*, jos se on tarpeellinen lukuun ryhmitel-
tyjä määrärahoja, valtuuksia ja tuloarvioita yhteisesti koskevien talousar-
viopäätösten esittämiseksi.
- 7.10.2 Luvun perusteluissa on lisäksi *selvitysosa*. Lukuperusteluissa esitetään
yleensä ministeriön asettamat yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja hallin-
nonalan toiminnallista tuloksellisuutta koskevat tulostavoitteet luvun tar-
koittamalla politiikkasektorilla tai muussa kokonaisuudessa.
- 7.10.3 Jos lukuperusteluissa esitetään virasto- tai laitospohjaisia tulostavoitteita, nou-
datetaan niiden esittämisessä momenttiperusteluista annettuja määräyksiä.

7.11 Talousarvioehdotuksen momenttiperustelut

- 7.11.1 Talousarvioehdotuksessa esitetään jokaiselta momentilta ehdotus *päätösosaksi* sekä yleensä ehdotus *selvitysosaksi*.
- 7.11.2 Päätösosaan kuuluu momentin numerotunnus, momentin nimike, määrärahalajia osoittava tunnus ja määrärahan käyttötarkoitus. Määrärahoissa momentin numerotunnuksen kaksi viimeistä merkkiä kuvaavat menon taloudellista laatua.
- 7.11.3 Momentin määräraha/tuloarvio esitetään tuhannen euron tarkkuudella.
- 7.11.4 Momentin *päätösosaan* merkitään sitoviksi tarkoitettut määrärahojen käyttöä koskevat ehdot, määräykset ja valtuuslausekkeet. Lisäksi momentin päätösosaan merkitään:
- vakiosisältöisissä momenteissa myös määrärahan vakiosisällön lisäksi sallittu käyttötarkoitus (vakiosisältöisiä momentteja ovat toimintamenomomentit sekä momentit 29, 70, 74—75, 76 ja 77—79);
 - budjetoinnissa käytetty kohdentamisperuste silloin kun se poikkeaa talousarvioasetuksessa säädetyistä kohdentamisperusteista. Jos momentin määrärahan kohdentamisperuste poikkeaa asetuksessa säädetyistä kohdentamisperusteista vain osittain, merkitään päätösosaan miltä osin poikkeavaa kohdentamisperustetta on käytetty;
 - määrärahan käyttösuunnitelmat jaettaessa määräraha eri käyttötarkoitusten kesken.
- 7.11.5 Määrärahan käyttötarkoitus tulee esittää täsmällisesti ja selkeästi. Jos eri käyttötarkoituksia on useita, ne numeroidaan. Jos käyttötarkoitus perustuu lainsäädäntöön, tulee käyttötarkoituksen yhteydessä viitata ao. säädökseen. Säädöstä ilmoitettaessa ei ilmoiteta säädösmuutoksia, vaan ainoastaan alkuperäisen säädöksen nimi ja säädöskokoelman numero.
- 7.11.6 Momentin vakiosisällön lisäksi sallittu käyttötarkoitus ilmaistaan: ”Määrärahaa saa käyttää myös...”
- 7.11.7 Haluttaessa rajoittaa määrärahan käyttötarkoitus ainoastaan viitatus säädöksen tai säännöksen budjetointihetkellä voimassa olevaan muotoon, on tästä mainittava *päätösosassa* erikseen.
- 7.11.8 Ehdotettavat rakennemuutokset merkitään momentin nimikkeen yhteyteen siten, että momentin numerotunnuksen jälkeen tulee sulkuihin yhdistettävä momentti, jaettava momentti tai näiden osa (esim. 29.10.70 ja 29.12.70, osa). Tällöin vertailuluvuissa on otettu huomioon kyseisten momenttien yhdistämiset ja/tai jakamiset. Momentin numerotunnuksen muutokset merkitään esim. seuraavasti 01. (29.10.21).
- 7.11.9 Momentin *selvitysosassa* tulee aina mainita:
- 1) tulon kertymäperusteiden olennaiset muutokset edellisen varsinaisen talousarvion päätösosaan verrattuna;

- 2) momentin määrärahan tai käyttötarkoituksen muutokset edellisen varsinaisen talousarvion päätösosaan verrattuna mukaan lukien määrärahojen/henkilötyövuosien siirrot momentilta toiselle. Määrärahojen/henkilötyövuosien siirrot merkitään lisäyksenä/vähennyksenä selvitysosassa. Määrärahojen mitoituksen muutosta koskevat tiedot esitetään taulukkomuodossa liitteen III–2 esimerkistä ilmenevällä tavalla. Tiedot voi esittää tekstimuodossa, jos mitoituksmuutoksia on vain yksi. Talousarvioehdotuksen perusteluissa taulukko sijoitetaan momentin selvitysosan loppuun ennen vertailulukuja. Taulukon tiedot palvelevat lähinnä talousarvioesityksen valmistelua ja niitä otetaan esitykseen tarvittaessa. Vain olennaisista muutoksista esitetään lisäksi tekstimuo-toiset perustelut;
- 3) määrärahan mitoitukseen tai päätösosan sisältöön muuten vaikuttavat talousarvioesitykseen liittyvät hallituksen esitykset laeiksi (ns. budjet-tilait);
- 4) momentin nimikkeen muutokset;
- 5) määrärahalajin (kiinteä, arvio- tai siirtomääräraha 2 v tai 3 v) muutokset.

Perustelujen tulee olla oikeassa suhteessa määrärahaehdotuksen määrään tai asian yleiseen merkitykseen. Jos asiakokonaisuus on yleiseltä merkitykseltään vähäinen, perustelut laaditaan suppeiksi. Perustelutekstien määrän tulee heijastaa asian taloudellista ja poliittista merkitystä sekä talousarvio-päätöksenteon roolia asiassa. Jos on kysymys perusteiltaan täysin lakisää-teisestä menosta eikä säädösmuutoksia ehdoteta, tarvetta laajoihin perus-teluihin ei ole.

Toimintamenoihin tarkoitettu määräraha

- 7.11.10 Kun viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja toimintamenot on bruttobudjetoitu, noudatetaan soveltuvin osin seuraavia määräyksen koh-tia.
- 7.11.11 Jos nettobudjetoidulle toimintamomentille tai tuloarvioon sisältyvälle toimintatulomomentille on nettoutettu vain osa tuloista tai menoista, on momentin päätösosassa yksilöitävä mitkä tulot tai menot momentille on nettoutettu tai jätetty nettouttamatta.
- 7.11.12 Nettobudjetoidun toimintameno- tai toimintatulomomentin selvitysosassa esitetään momentille budjetoidut tulot ja menot taulukkomuodossa liitteen III–2 esimerkistä ilmenevällä tavalla. Bruttotuloina otetaan huomioon myös muulta talousarvion momentilta viraston tai laitoksen toimintamenoihin nettoutettava osa. Selvitysosassa esitetään lisäksi arvio toimintaan käytettä-vissä olevasta kokonaisrahoituksesta.
- 7.11.13 *Selvitysosaan* sisällytetään taulukko tai teksti, jossa viraston tai laitoksen koko toiminnasta esitetään varainhoitovuoden tulot ja menot sekä tärkeim-mät tulostavoitteet:

- 1) taloudellisuudelle, tuottavuuden kehitykselle sekä maksullisen toiminnan kannattavuudelle (*toiminnallinen tehokkuus*);
- 2) suoritteiden määrälle ja aikaansaataville julkishyödykkeille sekä palvelukyvyille ja suoritteiden ja julkishyödykkeiden laadulle samoin kuin vaikutuksille yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kehitykseen (*tuotokset ja laadunhallinta*); sekä
- 3) tarvittaessa henkisten voimavarojen hallinnalle.

Samassa yhteydessä esitetään vertailutietoina edellisen tilinpäätöksen tiedot sekä arvio kuluvan vuoden toteumatiedoista.

Maksullinen toiminta

7.11.14 Maksullisen toiminnan tulot ja menot budjetoidaan joko bruttomääräisenä tulomomentille ja menomomentille tai nettomääräisenä toimintameno- tai toimintatulomomentille. Maksullista toimintaa on maksuperustelaisissa tai vastaavissa erityislaeissa tarkoitetun suoritteiden luovutus. Maksullisena toimintana pidetään myös sellaisia usean osapuolen rahoittamia hankkeita, joiden tuloksena syntyvän suoritteiden omistusoikeus siirtyy joko kokonaan tai osittain hankkeen rahoittajalle. Maksullisen toiminnan tuloihin rinnastetaan virastojen ja laitosten vastaanottama sponsorirahoitus.

7.11.15 Jos maksullisten suoritteiden hintojen alentamiseen on tarkoitus käyttää valtion maksuperustelain (150/1992) 7 §:n mukaista hintatukea, on tuen määrä ja käyttötarkoitus esitettävä momentin *päätösosassa* muodossa ”Määrärahasta saa käyttää...maksullisen toiminnan hintojen alentamiseen enintään xxx euroa.” *Selvitysosassa* on esitettävä perusteet hintatuen käytölle. Hintatukea voidaan käyttää enintään sen verran, että suoritteesta varainhoitovuonna saatava tulo yhdessä hintatuen kanssa riittää kattamaan suoritteiden tuottamisesta varainhoitovuonna aiheutuneet erillismenot.

7.11.16 Maksullisesta toiminnasta esitetään momentin *selvitysosassa* maksullisen toiminnan tuotot, mahdollinen hintatuki ja kustannusvastaavuus tuhansina euroina ja prosenttiosuutena tuotoista, jos maksullisen toiminnan tuotot ovat vuositasolla yli 5 miljoonaa euroa. Tällöin laaditaan suoriteryhmittäin talousarvioehdotukseen liitteen III-3 mukainen kustannusvastaavuuslaskelma.

Tiedot on esitettävä suoriteryhmittäin myös jos:

- 1) valtion maksuperustelakiin tai muihin säädöksiin perustuvien julkisoikeudellisten suoritteiden maksut määrätään alle omakustannusarvon; tai
- 2) suoritteiden hintojen alentamiseksi on esitetty käytettäväksi hintatukea.

Tietoja ei kuitenkaan tarvitse esittää talousarvioehdotuksessa, jos hintatuki tai momenttirahoitus on suuruudeltaan enintään 500 000 euroa.

7.11.17 Maksullisesta toiminnasta on erikseen *selvitysosassa* esitettävä hakasuluissa (tietoja ei oteta varsinaiseen talousarvioesitykseen):

- 1) arvio maksulliseen toimintaan käytettävistä henkilötyövuosista;
- 2) tiedot hankkeista (hankkeen nimi, arvioidut tulot ja kustannusvastaavuus), joihin on tarkoitus soveltaa talousarvioasetuksen 5 b §:n mukaista osakohdennusmenettelyä. Osakohdennusmenettelyä saadaan soveltaa vain, mikäli menettelyn soveltaminen on ilmeisen välttämätöntä määrärahan riittävyyden kannalta.

Yhteisrahoitteinen toiminta

7.11.18 Yhteisrahoitteista toimintaa on sellainen toiminta, johon saadaan rahoitusta joko valtion ulkopuolelta tai toiselta virastolta tai laitokselta ilman veloitetta luovuttaa rahoittajalle välitöntä vastiketta. Yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuudesta esitetään tiedot momentin selvitysosassa käyttäen **liitteen III–4** mukaista kustannusvastaavuuslaskelmaa, jos yhteisrahoitteisen toiminnan tulot ovat vuositasolla yli 5 miljoonaa euroa.

Siirtomenoihin tarkoitettu määräraha

7.11.19 Määrärahat valtionavustuksiin ja muihin harkinnanvaraisiin valtion tukiin budjetoidaan siten, että eduskunta voi talousarviossa päättää harkinnanvaraisen tuen tai tuen harkinnanvaraisen osan enimmäismäärästä.

7.11.20 Siirtomenoihin tarkoitettua määrärahaa sisältävän momentin *päätösosassa* esitetään:

- valtionavustuksen tai muun valtion tuen käyttötarkoitus;
- tarvittaessa erittely saajista, joille valtionavustusta tai muuta valtion tukea voidaan tai on tarkoitus myöntää;
- tarpeelliset avustuksen tai muun tuen käyttöä ja käytön ehtoja koskevat, eduskunnan päätöksiksi tarkoitetut määräykset.

7.11.21 Siirtomenoihin tarkoitettua määrärahaa sisältävän momentin *selvitysosassa* esitetään:

- tukijärjestelmän tarkoitus, laajuus, kohderyhmät ja säädösperusta;
- tukijärjestelmän liittyminen muihin tuki- ja etuisuusjärjestelmiin;
- tukijärjestelmää koskevat yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ja lisäksi mahdolliset tavoitteet rahoitettavan toiminnan toiminnalliselle tehokkuudelle sekä tuotoksille ja laadunhallinnalle, tai ainakin eduskunnan päätöksenteon ja siirtomenoilla osaksi rahoitettavan toiminnan kehityksen arvioinnin edellyttämät olennaiset tiedot toiminnallisesta tehokkuudesta sekä tuotoksista ja laadunhallinnasta. Tavoitteet ja tiedot esitetään siltä osin kuin näitä tietoja ei ole esitetty pääluokka- tai lukuperusteluissa.

7.11.22 Jos siirtomenoihin tarkoitettua määrärahaa on tarkoitus käyttää kokonaisuudessaan tai osittain alueiden kehittämislaisissa (602/2002) tarkoitettuun valtioneuvoston, tulee momentin *selvitysosan* lopussa ennen vertailulukuja olla asiasta maininta seuraavasti:

- 1) Määräraha on alueiden kehittämislaisissa tarkoitettua alueiden kehittämisen rahoitusta; tai
- 2) Määräraha on osittain alueiden kehittämislaisissa tarkoitettua alueiden kehittämisen rahoitusta.

Sijoitusmenoihin tarkoitettu määräraha

7.11.23 Reaalisijoitusmenoihin tarkoitettua määrärahaa sisältävän momentin *selvitysosassa* esitetään:

- ministeriön sijoitusmenolle asettamat alustavat tulostavoitteet, joissa selvitetään, miten sijoitusmenolla edistetään yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kehitystä ja selvitetään investoinnin tai muun sijoituksen yhteiskuntataloudellisia tai muita taloudellisia hyötyjä sekä muita vaikutuksia. Tavoitteet ja tiedot esitetään siltä osin kuin niitä ei ole esitetty pääluokka- tai lukuperusteluissa;
- investoinneista investoinnin tai investointiohjelman kokonaiskustannukset ja taloudellinen käyttöaika sekä sille lasketut vuosittaiset poisotot (jaksotetut vuosittaiset kulut) samoin kuin arvio vuotuisten ylläpitomenojen ja -tulojen muutoksista;
- investointihankkeen rahoitussuunnitelma, josta ilmenee investointimenojen maksamisen aikataulu ja investointihankkeeseen saatava mahdollinen muu rahoitus hankkeeseen osallistuvilta;
- muut eduskunnan päätöksenteon kannalta olennaiset tiedot, kuten investointihankkeiden toimenpidesuunnitelmat.

Merkittävien investointihankkeiden tiedot esitetään mahdollisuuksien mukaan taulukon muodossa ja esittämisessä käytetään hyväksi **liitteen III-5 Investointihankkeet -lomaketta** tai vastaavaa esittämistapaa.

7.11.24 Talonrakentamiseen budjetoitujen määrärahojen *päättöosan* käyttösuunnitelmassa yksilöidään hankkeet, joiden kustannusarviot ovat yli 1,5 miljoonaa euroa. Muut hankkeet esitetään yhtenä summana käyttösuunnitelman Pienehköt työt -kohdassa. Käyttösuunnitelmassa yksilöidyistä hankkeista esitetään tiedot myös **liitteen III-5 Investointihankkeet -lomakkeella**.

7.11.25 Valtion varoista myönnettäviin lainoihin osoitettua määrärahaa sisältävän momentin *päättöosassa* esitetään:

- myönnettävien lainojen käyttötarkoitus;
- tarvittaessa erittely siitä, kenelle lainaa voidaan tai on tarkoitus myöntää;

- maininta lainan pääomaehtoisuudesta, jos lainaa on tarkoitus myöntää myös osakeyhtiölaissa tarkoitettuna oman pääoman ehtoisena lainana;
- yleiset perusteet lainan muuttamisesta avustukseksi tai yleiset perusteet maksuvapautuksen myöntämiselle sekä avustukseksi muutettavien tai maksuvapautuksen piiriin tulevien lainojen enimmäismäärä;
- tarpeelliset muut lainan käyttöä ja käytön ehtoja koskevat, eduskunnan päätöksiksi tarkoitetut määräykset.

7.12 Valtuudet

Valtuusmenettelyn perusteet

- 7.12.1 Perustuslain 85 §:n 3 momentin mukaan talousarviossa voidaan antaa määrältään ja käyttötarkoitukseltaan rajoitettu valtuus sitoutua varainhoitovuonna menoihin, joita varten tarvittavat määrärahat otetaan seuraavien varainhoitovuosien talousarvioihin (*valtuusmenettely*).² Valtuusmenettelystä säädetään tarkemmin talousarviolain 10 §:n 1 momentissa.³
- 7.12.2 Virastojen ja laitosten normaaliin toimintaan kuuluvia pitkäaikaisia sopimuksia ja sitoumuksia koskee, mitä **liitteen III–1** toimintamenomäärärahoja käsittelevässä kohdassa määrätään.
- 7.12.3 Valtuuden esittämistä harkittaessa on otettava huomioon, että valtuutta edellyttäviin menoihin tai sopimuksiin on mahdollista sitoutua ja ne voivat maksatukset mukaan lukien toteutua tavaltaan ja aikataulultaan suunnitellusti. Päätös valtuudesta tai eduskunnan päättämä riittävä määräraha tarvitaan, jotta hankintaan oikeudellisesti sitova toimenpide voidaan toteuttaa, esimerkiksi tarjouspyyntö voidaan toimittaa tarjoajalle tai muuten julkaista. Valtuuksien käytöstä valtiolle aiheutuvat menot tulee ottaa huomioon toiminta- ja taloussuunnittelussa sekä kehysvalmistelussa.
- 7.12.4 Valtuuden perusteella tehtävistä sopimuksista ja annettavista sitoumuksista aiheutuvat välilliset vaikutukset tulee selvittää ja ottaa huomioon kehys- ja talousarviovalmistelussa.

Valtuuden ottaminen talousarvioon

- 7.12.5 Valtuus otetaan sen varainhoitovuoden talousarvioon, jonka aikana valtuuteen perustuviin menoihin tai sopimuksiin voidaan suunnitellusti sitoutua. Valtuuden käytöstä aiheutuvien menojen kokonaismäärä ja menojen jaksottuminen varainhoitovuosille tulee tällöin olla riittävästi selvitetty.

2 Suomen perustuslaki (731/1999) 85 § 3 mom.: ”Talousarviossa voidaan antaa määrältään ja käyttötarkoitukseltaan rajoitettu valtuus sitoutua varainhoitovuonna menoihin, joita varten tarvittavat määrärahat otetaan seuraavien varainhoitovuosien talousarvioihin.”

3 Laki valtion talousarviosta (423/1988) 10 § 1 mom.: ”Tulo- ja menoarvion käsittelyn yhteydessä voidaan myöntää määrältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuus tehdä sopimuksia ja antaa sitoumuksia, joista aiheutuvia menoja varten tarvittavat määrärahat otetaan joko kokonaan tai puuttuvilta osiltaan myöhempiin tulo- ja menoarvioihin. Valtuutta saadaan käyttää sen varainhoitovuoden aikana, jonka tulo- ja menoarvioon se on otettu.”

- 7.12.6 Valtuus sitoutua varainhoitovuoden jälkeisiin menoihin myönnetään talousarviossa luvun tai momentin päätösosaan otettavassa *valtuuslausekkeessa*. Valtuuslausekkeessa tulee selkeästi ilmaista valtuuden käyttötarkoitus sekä kokonaismäärä, jota vastaaviin menoihin tai sopimuksiin voidaan valtuuden perusteella sitoutua.
- 7.12.7 Luvun tai momentin päätösoosassa esitetään valtuuden käyttötarkoitusta koskevat oleelliset tiedot päätöksenteon kannalta riittävällä tarkkuudella. Käyttötarkoitusta koskevissa tiedoissa tulee ilmoittaa valtuudessa tarkoitettujen sitoumusten laji ja yksilöidä se toiminta, kehittämisohjelma, hankekokonaisuus tai hanke, jota varten valtuutta myönnetään.
- 7.12.8 Valtuuden määränä ilmoitetaan valtiolle valtuuden käytöstä aiheutuvien talousarviomenojen euromäärä tai muu vastaava määrä, joka selkeästi kuvaa valtuuden perusteella tehtävän sopimuksen tai annettavan sitoumuksen laajuutta. Korkotukilainavaltuuden ollessa kyseessä ilmoitetaan yleensä määrä, joka vastaa varainhoitovuonna myönnettäviä korkotukilainoja.
- 7.12.9 Mikäli luvun tai momentin yhteydessä myönnetään valtuutta useampaan käyttötarkoitukseen, valtuudet ja niiden määrät tulee selkeästi eritellä valtuuslausekkeessa tai päätösosaan otettavassa valtuuksien käyttöerittelyssä numeroimalla ne tarvittaessa.
- 7.12.10 Valtuus on käytettävissä ainoastaan sen varainhoitovuoden aikana, jonka talousarviossa se on myönnetty. Valtuus on uudistettavissa ainoastaan perustellusta syystä. Perustelu valtuuden uudistamiselle esitetään ao. luvun tai momentin selvitysosassa. Selvitysosassa on myös esitettävä arvio uusittavan valtuuden määrästä.
- 7.12.11 Jos edellisenä vuonna käyttämättä jäänyt valtuus uusitaan talousarviossa, voidaan uudistettuna valtuutena ottaa käyttöön enintään se määrä, joka tilinpäätöksen mukaan oli käyttämättä. Edellisenä vuonna käytetyksi merkittyä, mutta myöhemmin peruuntunutta valtuutta ei ole enää mahdollista käyttää. Tarvittaessa on peruuntuneen valtuuden sijalle talousarvioehdotuksessa esitettävä uutta valtuutta samaan käyttötarkoitukseen.
- 7.12.12 EU:n rakennerahastojen myöntämisvaltuutta on käsitelty kokonaisuudessaan seuraavan luvun yhteydessä.
- 7.12.13 Talonrakennushankkeita koskevasta valtuusmenettelystä säädetään erikseen talousarviolain 10 §:n 2 momentissa.
- 7.12.14 Ministeriöiden tulee koota pääluokkaperustelujen selvitysosaan yhteenveto valtuuksista **liitteen III–6** esimerkin mukaisesti.

Valtuuden käytöstä aiheutuvat menot ja määrärahatarpeet

- 7.12.15 Valtuuden käytöstä aiheutuvista talousarviomenoista tulee esittää selvitys, josta ilmenevät varainhoitovuoden menot ja seuraavien vuosien määrärahatarpeet (*menoselvitys*). Menoselvitys laaditaan valtuuksittain eriteltynä liitteessä III–7 esitetyn taulukon mukaisella rakenteella.
- 7.12.16 Menoselvitys tulee sisällyttää asianomaisen luvun tai momentin selvitysosaan. Menoselvitys voidaan esittää selvitysosan sijasta päätösosassa, mikäli se on valtuuden käytön sekä käytöstä aiheutuvien menojen ohjaamisen kannalta tarpeellista. Päätösosaan otettuna menoselvitys on valtuuden käyttötarkoitusta ja määrää rajoittava osa valtuuslausekelta.
- 7.12.17 Valtuuden käytöstä aiheutuvat menot otetaan talousarvioon noudattaen talousarvioasetuksen 5 a ja 5 b §:ssä kohdentamisesta annettuja säännöksiä. Jos valtuuden käytöstä aiheutuviin menoihin liittyy ennakkomaksuja, ne budjetoidaan maksuperusteella. Tällöin kohdentamisperusteesta poikkeamisesta tulee mainita asianomaisen momentin perustelujen päätösosassa.
- 7.12.18 Valtuuden käyttöön liittyvät menot merkitään kiinteäksi, arvio- tai siirtomäärärahaksi noudattaen määrärahalajin valintaa koskevia yleisiä määräyksiä.

7.13 EU:n talousarviosta Suomen valtion talousarvioon tai sen ulkopuolelle tulevat tulot ja vastaaviin tarkoituksiin osoitettavat menot

Euroopan maatalouden tukirahasto (maataloustukirahasto), Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto (maaseuturahasto) ja Euroopan kalatalousrahasto (EKTR)

- 7.13.1 Maataloustukirahastosta varainhoitovuonna kertyviä tuloja tuloutetaan sekä Maatalouden interventiorahastoon että talousarvioon. Talousarvioon tuloutettava osuus budjetoidaan momentille 12.30.01 (EU:n maataloustukirahastosta saatavat tulot). Samalle momentille tuloutetaan myös EU:n soke-
rirahastosta, joka on osa maataloustukirahastoa, saatavat tulot. Talousarvioon tuloutettavaa osuutta vastaavat menot budjetoidaan maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle. Asianomaisilla menomomenteilla tulee selvästi eritellä momentin selvitysosassa EU:n osuus ja kansallinen osuus. Ahvenanmaan toimivaltaan kuuluvien tehtävien EU-osuus tuloutuu Ahvenanmaan talousarvioon, josta myös rahoitetaan kokonaismenot. Momentille 12.30.01 budjetoidaan myös maidon maakiintiön ylitykseen liittyvät tuottajilta perittävät maksut. Nämä maksut otetaan huomioon EU:lta saatavaa tukea vähentävänä eränä.
- 7.13.2 Maaseuturahastosta varainhoitovuonna kertyviä tuloja tuloutetaan sekä talousarvioon että Maatilatalouden kehittämisrahastoon. Talousarvioon tuloutettava osuus budjetoidaan momentille 12.30.02 (Maaseudun kehittämiseen saatavat tulot EU:lta). EU:n maaseuturahasto osallistuu Man-
ner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman rahoitukseen. Talousarvioon tuloutettavaa osuutta vastaavat menot budjetoidaan maa- ja metsätalouden

nisteriön hallinnonalalle. Jos kansallinen osuus ja EU:n osuus on budjetoitu samalle menomomentille, momenteilla tulee selvästi eritellä momentin selvitysosassa EU:n osuus ja kansallinen osuus. Ahvenanmaan toimivaltaan kuuluvien tehtävien EU-osuus tuloutuu Ahvenanmaan talousarvioon, josta myös rahoitetaan kokonaismenot.

- 7.13.3. Euroopan kalatalousrahastosta (EKTR) tuloutettava osuus budjetoidaan momentille 12.30.03 (Elinkeinokalatalouden kehittämiseen saatavat tulot EU:lta). EU:n rahoitusosuuksia vastaavat menot ja valtion osuus budjetoidaan momentille 30.40.62 (Elinkeinokalatalouden markkinoinnin ja rakennepolitiikan edistäminen). Suomen elinkeinokalatalouden toimintaohjelma vuosiksi 2007—2013 kattaa myös Ahvenanmaan. Koko ohjelman ja siten myös Ahvenanmaan osuus EU:lta saatavista tuloista tuloutetaan momentille 12.30.03, vastaavasti Ahvenanmaalle maksetaan momentin 30.40.62 määrärahasta sen EU-osuutta vastaava osuus. Ahvenanmaa osoittaa tarvittavan kansallisen osuuden omassa talousarviossaan.

Euroopan rakennerahastojen ja Euroopan naapuruus- ja kumppanuusvälineen (ENPI) EU:n rahoitusosuudet ja vastaavat Suomen valtion rahoitusosuudet

- 7.13.4 Valtion talousarvioon budjetoidaan bruttoperiaatteen mukaisesti kaikki EU:n rakennerahastoista ohjelmakauden 2007—2013 alueellinen kilpailukyky- ja työllisyystavoitteen sekä Euroopan alueiden välisen yhteistyön tavoitteen mukaisesti tuloutettavat tulot ja maksettavat menot. Euroopan alueiden välisen yhteistyön tavoitteen sekä Euroopan naapuruus- ja kumppanuusvälineen (ENPI) tulot ja menot budjetoidaan talousarvion kautta, mikäli niiden hallintomalli sitä edellyttää.
- 7.13.5 Poikkeuksena edellä mainitusta periaatteesta ovat Ahvenanmaan maakunnassa toteutettaviin ohjelmiin kuuluvat rakennerahastovarot, jotka maksetaan EU:n komissiosta suoraan Ahvenanmaan maakunnalle ja joihin liittyvä valtion rahoitusosuus rahoitetaan Ahvenanmaan maakunnan talousarviosta.
- 7.13.6 EU:n rakennerahasto-ohjelmien hallintoviranomaisena toimii ohjelmakaudella 2007–2013 työ- ja elinkeinoministeriö.⁴ Rakennerahastoista saatavat tulot budjetoidaan työ- ja elinkeinoministeriön tuloiksi osastoon 12 (Sekalaiset tulot) sekä kunkin rakennerahaston rahoitusosuutta vastaavat menot ja valtion rahoitusosuudet työ- ja elinkeinoministeriön pääluokkaan seuraavasti:
- EU:n *rakennerahastoista saatavat tulot* budjetoidaan momentille 12.32.70 (Euroopan aluekehitysrhastosta ja Euroopan sosiaalirahastosta saatavat tulot).

4 Laki eräiden tehtävien siirtämisestä työ- ja elinkeinoministeriöön (971/2007) 3 §: ”Työ- ja elinkeinoministeriö käsittelee ja ratkaisee asiat, jotka alueiden kehittämissä (602/2002) tai rakennerahastolaissa (1401/2006) taikka niiden nojalla on säädetty sisäasiainministeriön käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi, sekä käyttää näissä laeissa sisäasiainministeriölle säädettyä asetuksenantovaltaa.”

- Ohjelmakauden 2007—2013 kunkin *rakennerahaston rahoitusosuutta vastaavat menot* budjetoidaan momentille 32.70.64 (EU:n rakennerahastojen rahoitusosuus EU:n rakennerahasto-ohjelmiin ohjelmakaudella 2007—2013 (arviomääräraha)).
 - Ohjelmakauden 2007—2013 kunkin *rakennerahaston rahoitusosuutta vastaavat valtion rahoitusosuudet* budjetoidaan momentille 32.70.65 (Valtion rahoitusosuus EU:n rakennerahasto-ohjelmiin ohjelmakaudella 2007—2013 (arviomääräraha)).
- 7.13.7 Työ- ja elinkeinoministeriön pääluokkaan momentille 32.70.65 budjetoidaan myös Euroopan alueellisen yhteistyön tavoitteen ja Euroopan naapuruus- ja kumppanuusvälineen (ENPI) ohjelmien valtion rahoitusosuus.
- 7.13.8 Talousarviovuonna myönnettävien tukien enimmäismäärät rajoitetaan myöntämisvaltuudella. Kokonaisrajoitteet on mitoitettava vastaamaan ohjelma-asiakirjojen vuosittaisia rahoituskehyksiä. Edellä tarkoitettujen menomomenttien määrärahat on mitoitettava vastaamaan talousarviovuoden maksatuksia mukaan lukien lopullisen edunsaajan vastattavaksi jäävät arvonlisäveromenot. Määrärahat budjetoidaan arviomäärärahoiksi. Momenttien selvitysosissa on kuvattava myöntämisvaltuuden käyttö tulevina varainhoitovuosina.
- 7.13.9 Jos edelliseltä vuodelta käyttämättä jäänyttä myöntämisvaltuutta halutaan käyttää vielä seuraavana varainhoitovuotena, on tämän mahdollistava lausuma sisällytettävä momentin päätösosaan.
- 7.13.10 Ohjelmakauden 2007—2013 rakennerahasto-ohjelmissa ja Euroopan naapuruus- ja kumppanuusvälineen (ENPI) ohjelmissa ohjelmien toteuttamiseen osallistuva ministeriö valmistelee ehdotuksensa talousarvioon otettavan EU:n ja valtion rahoitusosuuden kokonaismyöntämisvaltuuden ja määrärahan kohdentumisesta toimialansa politiikkalohkoihin ja tätä vastaavista tulostavoitteista. Valmistellessaan ehdotustaan Euroopan aluekehitysrahastosta rahoitettavan toimenpideohjelman ja Euroopan sosiaalirahastosta rahoitettavan toimenpideohjelman alueosion osalta kukin ministeriö ottaa huomioon maakunnan yhteistyöasiakirjoissa esitetyn. Esitysten perusteella ja tarpeelliset neuvottelut käytyään työ- ja elinkeinoministeriö valmistelee oman esityksensä myöntämisvaltuuden ja määrärahan kohdentumisesta.
- Työ- ja elinkeinoministeriö esittää hallinnonalansa kehusehdotuksen liitteenä rakennerahasto-ohjelmittain **liitteen II-4** mukaisen kokonaistarkastelun, josta käyvät ilmi arviot EU:n ja valtion rahoitusosuuksien myöntämisvaltuuksien ja arviomäärärahan jakautumisesta hallinnonaloittain, sekä vastaan tarkastelun alueellisen yhteistyön tavoitteen ja ENPI-ohjelmien osalta.

EU:n talousarviosta saatavat muut tulot

- 7.13.11 Yliopistot ja muut tutkimuslaitokset nettobudjetoivat EU:lta tulevan tutkimukseen ja koulutukseen tarkoitetun rahoitusosuuden momentille, jolta tuettavan hankkeen menot on tarkoitus maksaa. Muu EU:lta tuleva rahoitus budjetoidaan vastaavalla tavalla.
- 7.13.2 Jos tuettavaan toimintaan ei ole mahdollista soveltaa nettobudjetointia, budjetoidaan EU:n rahoitusosuus tuloihin osastoon 12 (Sekalaiset tulot) ja vastaava meno asianomaiselle menomomentille. Menomomentin päätösosaan tulee tällöin sisällyttää perustelu ao. määrärahan käytöstä tuettavaan toimintaan sekä selvitysosaan rahoitusta koskeva maininta.

7.14 Alueiden kehittämisen määrärahaehdotukset

- 7.14.1 Talousarvioesitykseen otetaan liitteeksi yhteenvedo kunkin ministeriön toiminnan alueellisista vaikutuksista ja niissä tapahtuvista muutoksista. Työ- ja elinkeinoministeriö laatii yhteenvedon ja antaa tarvittaessa tarkempia ohjeita.
- 7.14.2 Alueiden kehittämislain⁵ mukaisesti ministeriöt tekevät talousarvioehdotuksessaan ehdotuksen kyseisessä laissa tarkoitettujen alueiden kehittämiseen vaikuttavien alueellisten määrärahaehdotusten kokoamisesta niin, että kokoamisen tuloksena on esimerkiksi yksi alueelliseen kehittämiseen käytettävä momentti tai joukko määrärahoja, joiden käyttötarkoitus alueelliseen kehittämiseen esitetään yhtenäisiltä osin kootusti pääluokkaperusteissa. Ministeriön tulee esittää myös arvio kokoamisesta mukana olevien määrärahojen alueellisesta jakautumisesta ja määrärahan alueellisen jaon perusteista talousarvioehdotuksen liitemuistiossa.
- 7.14.3 Edellä mainittujen ministeriöiden tulee toimittaa talousarvioehdotuksensa liitteenä selvitys kokoamisen perusteista ja tarvittaessa selvitys siitä, miksi maakuntaohjelmien toteuttamissuunnitelmien laatimista koskevassa yhteenvedossa kaikkia maakuntia koskeviksi alueiden kehittämismäärärahoiksi yksilöityjä määrärahoja ei ole otettu kokoamiseen mukaan. Kokoaminen ei koske EU:n rahoitusosuutta tai tätä vastaavaa valtion rahoitusosuutta.
- 7.14.4 Jos ministeriöt keskenään sopivat, voidaan harkita tehtäväksi ehdotuksia määrärahojen siirtämisestä pääluokasta toiseen keskitetyille momenteille.
- 7.14.5 Tarvittaessa ministeriöt ovat yhteydessä keskeisesti alueiden kehittämiseen vaikuttavien määrärahojen yksilöinnin ja edellä viitattujen neuvottelujen osalta työ- ja elinkeinoministeriöön ja muilta osin talousarvion valmisteluun liittyen valtiovarainministeriöön.

5 Alueiden kehittämislakia (602/2002) on muutettu lailla 954/2005, joka tuli voimaan 1.1.2007. Lainmuutoksessa mm. lisättiin alueiden kehittämislakiin 10 a §, joka kuuluu seuraavasti: "Tämän lain 8 §:n 1 momentin mukaiset ministeriöt kokoavat keskeiset alueiden kehittämiseen vaikuttavat alueelliset määrärahaehdotukset."

7.15 Kainuun hallintokokeilusta annetun lain (343/2003) mukaisten menojen budjetointi

- 7.15.1 Kainuun hallintokokeilu alkoi 1.1.2005. Kokeilua koskeva laki on voimassa vuoden 2012 loppuun asti.
- 7.15.2 Määräraha Kainuun kokeilualueen kehittämistä varten on koottu sisäasiainministeriön, maa- ja metsätalousministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön, kauppaa- ja teollisuusministeriön, työministeriön ja ympäristöministeriön pääluokista ja se on tarkoitettu Kainuun hallintokokeilusta annetun lain 6 ja 10 §:n mukaisten menojen maksamiseen.
- 7.15.3 Siltä osin kuin kokeiluaikana tarvitaan muutoksia määrärahan tai valtuuden mitoitukseen, edellä mainitut ministeriöt toimittavat ehdotuksensa perusteluineen työ- ja elinkeinoministeriölle. Lisäksi ministeriöt toimittavat selvitykset niistä perusteiden muutoksista, joilla ao. määrärahan jakautuminen kokeilualueen ja muiden alueiden kesken on määriteltävä. Selvityksen tulee sisältää myös tilinpäätöstiedot tai muut määrärahan ja valtuuden alueellista jakautumista ja käyttöä koskevat tiedot.
- 7.15.4 Kainuun kokeilualueen määrärahaa saa käyttää myös toimintamenojen maksamiseen. Momentille budjetoidaan toimintamenojen vakiosisällön mukaiset tulot. Mahdollisten muiden menojen ja niitä vastaavien tulojen nettoutuksesta päätetään erikseen.
- Määräraha budjetoidaan suoriteperusteella siltä osin kuin määrärahasta maksetaan kulutusmenoja. Muilta osin määräraha budjetoidaan maksu- perusteella.
- Asianomainen ministeriö järjestää määrärahojen ja valtuuksien vuosittaisen seurannan noudattaen Kainuun hallintokokeilusta annetussa laissa säädettyä käyttötarkoituskäyttöä (liite III-8).
- 7.15.5 Kainuun hallintokokeilusta annetun lain 7 ja 7 a §:n mukaan sekä Euroopan rakennerahastojen, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston ja Euroopan kalatalousrahaston EU:n rahoitusosuus että vastaava Suomen valtion rahoitusosuus otetaan Kainuun osalta valtion talousarvioon kunkin rahaston hallintoviranomaisena toimivan ministeriön pääluokkaan.
- 7.15.6 Kukin hallintoviranomainen esittää rahastokohtaisesti liitteen III-8 mukaisen kokonaistarkastelun, josta käy ilmi Kainuun maakuntaan kohdistuva, hallintoviranomaisen pääluokkaan otettu myöntämisvaltuus ja arviomääräraha. Rakennerahastojen rahoitusosuuden (EU-osuuden) momentteihin ja hallintoviranomaisen pääluokassa oleviin valtion rahoitusosuuden momentteihin on tarkoitus sisällyttää päätösosaan käyttösuunnitelma, jossa yksilöidään Kainuun maakuntaan kohdentuvaksi arvioitava määräraha.

7.16 Talousarvioehdotuksen liitemuistiot

- 7.16.1 Talousarvioehdotuksen liitemuistioiden tarkoituksena on määrärahan tai tuloarvion tarkempi perusteleminen. Valtiovarainministeriölle lähetettävät liitemuistiot laaditaan ministeriön harkinnan mukaisista asiakokonaisuuksista. Muistioiden sisällön tulee vastata ministeriön talousarvioehdotusta. Muistioissa on selvitettävä ehdotusten yhteensopivuus eri hallinnonalojen välillä. Ne voidaan laatia asian niin vaatiessa momentteittain.
- 7.16.2 Liitemuistioissa esitetään erittely määräraha- tai valtuusehdotuksen mahdolliselle poikkeamalle kehyspäättökseen taustalla olevasta määrärahan tai valtuuden laskentaoletuksesta, joka on saatu valtiovarainministeriöstä.
- Muistioissa on eroteltava keskeiset määrärahan mitoituksen vaikuttavat tekijät, kuten hintojen, tuottavuuden ja toiminnan laajuuden muutoksista aiheutuvat lisäykset tai vähennykset. Tällöin on kiinnitettävä huomiota ehdotetun ja edellisen vuoden määrärahan suhteeseen sekä henkilöstömuutosten vaikutuksiin. Lakisääteisten määrärahojen osalta on esitettävä käytetyt laskentaperusteet ja riittävän yksityiskohtainen laskelma menotarpeesta.
- 7.16.3 Siirtomäärärahaehdotusten liitemuistioissa on esitettävä tiedot mahdollisista edelliseltä vuodelta kuluvalle vuodelle siirtyneistä määrärahoista sekä arvio kuluvalta vuodelta talousarvioehdotusvuodelle siirtyvistä määrärahoista. Kun ehdotettavan siirtomenomäärärahan käyttötarkoitukseen kohdentuu myös jokin verotuksessa myönnettävä etuus, tästä mainitaan muistiossa ja arvioidaan veroetuuden vaikutusta. Liitteellä voidaan täydentää talousarvioesityksessä olevia perusteluita.
- 7.16.4 Elinkeinoelämälle myönnettävistä valtionavuuksista on muistioissa arvioitava ainakin valtionapujen saajien lukumäärä, tuettavan toiminnan laajuus ja tuen välitön vaikutus tuotantoon ja työllisyyteen.
- Elinkeinoille ja kotitalouksille myönnettävää tukea koskevissa muistioissa on esitettävä laskelmia valtion ja avustusten saajan keskinäisten rahoitusosuuksien mahdollisista muutoksista.
- Talonrakennustöihin tarkoitetuista valtionavuuksista on muistioissa selvitettävä aiemmin tehtyjen päätösten perusteella maksettaviksi tulevien valtionapu- ja lainamenojen määrä ja niiden tuleva maksuajankohta.
- 7.16.5 Jos investointihankkeen hyödyntämisestä aiheutuu valtiolle pysyviä käyttö-, ylläpito-, tuki- yms. menojen lisäyksiä tai säästöjä, on ne arvioitava investointia koskevassa liitemuistiossa ja, mikäli käyttökustannusten (ml. henkilöstömenot) lisäys tai vähennys on huomattavan suuri, myös momentin selvitysosassa.
- 7.16.6 Ministeriöiden tulee huolehtia siitä, että niillä on tarvittaessa valmius toimittaa esitettyä yksityiskohtaisempaa tietoa asian käsittelyn sitä vaatiessa. Tarvittaessa ministeriöt neuvottelevat valtiovarainministeriön kanssa liitemuistioiden määrästä ja sisällöstä.

7.17 Talousarvioehdotusten toimittaminen valtiovarainministeriölle

Valtiovarainministeriö siirtää valtioneuvoston verkossa olevaan tietokantaan ministeriön seuraavan vuoden talousarvioehdotuksen valmistelua varten kuluvan vuoden talousarvioletiedostot pohja-aineistoksi. Ministeriöt tallentavat tähän tietokantaan erikseen annettujen ohjeiden mukaan oman ehdotuksensa talousarvioehdotuksesta sekä lähettävät valtiovarainministeriön ilmoittaman määrän ehdotuksia liitteineen paperilla.

7.18 Lisätalousarvioehdotukset

Eduskunnalle annetaan lisätalousarvioesitys, jos talousarvion (varsinaisen talousarvion ja aiempien lisätalousarvioiden) muuttamiseen on perusteltua tarvetta.⁶ Kyse voi olla tuloarvioiden ja/tai määrärahojen lisäyksistä ja/tai vähennyksistä taikka perustelujen muutoksista. Lisätalousarvioehdotusten laadinnassa noudatetaan soveltuvin osin talousarvioehdotusten laadinnasta annettuja määräyksiä.

7.19 Täydentävä talousarvio- tai lisätalousarvioehdotus

- 7.19.1 Täydentävän talousarvioehdotuksen ja täydentävän lisätalousarvioehdotuksen laadinnassa noudatetaan soveltuvin osin talousarvioehdotusten laadinnasta annettuja määräyksiä. Täydentävän talousarvioehdotuksen perustelut on kuitenkin laadittava niin, että niistä käyvät ilmi käsiteltävänä olevaan hallituksen talousarvioesitykseen esitettävät muutokset ja niiden perustelut (liite III–9).
- 7.19.2 Täydentävän talousarvioehdotuksen menomomentin päätösosa laaditaan siten, että siinä olevalla tekstillä tai käyttösuunnitelmalla korvataan talousarvioesityksen päätösosan vastaava kappale tai käyttösuunnitelma. Momentin selvitysosassa kerrotaan, minkä osan eduskunnalle jo annetun talousarvioesityksen päätösosasta täydentävä momentti korvaa ja mistä täydennys aiheutuu. Vertailuluvuissa muutetaan vain talousarviorivi täydentävän ehdotuksen mukaiseksi. Mahdollinen talousarvioesityksen antamisen jälkeinen lisätalousarvioesitys merkitään myös vertailulukuihin. Täydentävässä talousarvioehdotuksessa voidaan lisätä talousarvioesitykseen (uusi) tai palauttaa talousarvioesityksessä poistettu taikka poistaa talousarvioesityksessä ollut momentti. Tuloarviomomentti laaditaan samalla tavalla kuin menomomentti.

6 Talousarvioasetus 2 § 1 mom.: ”Jos hyväksytyin talousarvion muuttamiseen on perusteltua tarvetta, tulee asianomaisen ministeriön toimittaa valtiovarainministeriölle ehdotuksensa lisäyksistä ja muutoksista talousarvioon perustelluineen eduskunnalle annettavan lisätalousarvioesityksen valmistelua varten.”

8 Voimaantulo

- 8.1 Tämä määräys tulee voimaan 4 päivänä huhtikuuta 2008. Tätä määräystä sovelletaan ensimmäisen kerran laadittaessa vuoden 2009 talousarvioehdotuksia.
- 8.2 Tällä määräyksellä kumotaan valtiovarainministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmien sekä talousarvioehdotusten laadinnasta 31.3.2004 antama määräys TM 0402 siihen 6.4.2005 määräyksellä TM 0501, 6.4.2006 määräyksellä TM 0601 ja 26.4.2007 määräyksellä TM 0701 tehtyine muutoksineen. Kumottavaa määräystä sovelletaan kuitenkin vuoden 2008 lisätalousarvioehdotusten laadintaan.

Ministeri Mari Kiviniemi

Budjettineuvos Petri Syrjänen

Liitteet

Kehysmenettely (määräyksen osa II)

- II-1 Rahaston ennakoiva rahoituslaskelma
- II-2 Htv-vähennysten seuranta
- II-3 Tietojärjestelmä- sekä perustietotekniikka- ja tietotekniset infrastruktuurihankkeet
- II-4 Rahastoittain laadittavat taulukkopohjat rakennerahasto-ohjelmien määrärahakehyslaskelmia varten

Talousarviomenettely (määräyksen osa III)

- III-1 Menomomenttien luokittelu ja asiasisältö
- III-2 Esimerkki nettobudjetoidusta toimintamenomomentista
- III-3 Maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma
- III-4 Yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma
- III-5 Investointihankkeet
- III-6 Valtuudet momenteittain pääluokkaperusteluissa
- III-7 Valtuuksien menoselvitys
- III-8 Kainuun hallintokokeilusta annetun lain (343/2003) mukaiselle kokeilualueelle kohdentuvat määrärahat
- III-9 Täydentävän talousarvioesityksen menomomentti

JAKELU

Eduskunnan keskuskanslia
Tasavallan presidentin kanslia
Ministeriöt
Ohjelmajohtajat
Valtiovarainvaliokunnan sihteeristö
Eduskunnan tilitoimisto
Valtiontalouden tarkastusvirasto

Liite II - 2: Htv-vähennysten seuranta

Alla olevassa taulukossa on havainnollistettu tuottavuustoimenpiteiden henkilöstövaikutuksien raportointia seuraavan kuvitteellisen esimerkin avulla:
 – hallinnonalalle tuottavuusohjelman ns. ensimmäisessä vaiheessa asetetut toimenpiteet, jotka johtavat vuoteen 2011 mennessä -210 htv:n vähentämiseen
 – hallinnonalalle 13.3.2008 kehyspäätöksessä asetetut uudet toimenpiteet, jotka johtavat 105 htv:n vähentämiseen vuoden 2015 loppuun mennessä

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1) Toteutuneet htv:t	6 000	5 990	5 900								
2) Tuottavuusohjelman mukaiset htv-vähennykset yhteensä kumulatiivisesti (= 2a + 2b)			-80	-90	-110	-156	-228	-245	-290	-305	-315
2a Toimenpiteet vuoteen 2011 mennessä (kumuloituva)			-80	-90	-110	-150	-210	-210	-210	-210	-210
hanke/toimenpide A (mom. XX.XX.XX)			-20	-30	-50	-90	-150	-150	-150	-150	-150
hanke/toimenpide B (mom. XX.XX.XX)			-60	-60	-60	-60	-60	-60	-60	-60	-60
2b Uudet toimenpiteet vuoden 2015 loppuun mennessä (kumuloituva)					0	-6	-18	-35	-80	-95	-105
hanke/toimenpide C					0	-6	-18	-25	-60	-60	-60
– (mom. XX.XX.XX)						-6	-8	-10	-40	-40	-40
– (mom. XX.XX.XX)							-10	-15	-20	-20	-20
hanke/toimenpide D (mom. XX.XX.XX)								-10	-20	-35	-45
3) Vähennyksiä vastaavat kokonaishenkilötyövuosimäärät			5 920	5 910	5 890	5 844	5 772	5 755	5 710	5 695	5 685
4) Muut perustellut htv-muutokset (kumuloituva) (= 4a + 4b + 4c)			-20	15	10	10	5	20	20	20	20
4a siirrot hallinnonalojen välillä (pääluokkaan y)			-20	-20	-20	-20	-20	-20	-20	-20	-20
4b siirrot hallinnonalojen välillä (pääluokasta z)				5	5	5	5	20	20	20	20
4c muut perustellut htv-muutokset				30	25	25	20	20	20	20	20
5) Kokonaishenkilötyövuosimäärät			5 900	5 925	5 900	5 854	5 777	5 775	5 730	5 715	5 705

Liite II – 3: TTS 2010 - 2013: Tietojärjestelmä- sekä perustietotekniikka- ja tietotekniset infrastruktuurihankkeet

OSA A

Päiväys

1	Hankkeen nimi							
2	Hankkeen nimilyhenne							
3	Hankkeen luokka (hankkeen pääasiallinen kehittämiskohde)							
4	Virasto tai laitos						Hallinnoala (PL)	Hallinnonala
5	Hankkeen ohjauksesta vastaava henkilö							
6	Yhteyshenkilön nimi, puhelinnumero ja s-posti							
7	Hankkeen verkko-osoite (jos on)							
8	Hanketta koskevat virastoa ohjaavien organisaatioiden päätökset yksilöintitietoineen (ministeriön käynnistys- tai rahoituspäätös, tulossopimus etc.)							
9	Hankkeen taustalla olevat hallituksen lakiesitykset tai EU-säädöshankkeet (esityksen nimi ja nro)							
10	Hankkeen yleiskuvaus (mistä kysymys) ja toiminnalliset tavoitteet							
11	Hankkeen status/etenemisen vaihe joulukuussa 2007	Status						
12	Tarvittaessa lyhyt tilannekuvaus							
13	Hankkeen tuloksena syntyvän tietojärjestelmän tai palvelun keskeiset hyödyt virastolle ja mahdollisille muille tahoille							
14	Hankkeen (konkreettinen) lopputulos tai tulokset							
15	Hankkeen mahdollinen liityntä muun viranomaisen hankkeeseen ja/tai valtioneuvoston/ministeriön toiminta- tai kehittämisohjelmiin sekä päätöksiin							
16	Hankkeen aikataulu	Aloitusvuosi:			Suunn. käyttöönottovuosi:			

OSA B

17	Hankkeen investointimenot (1000 €/v)	TP 2007	TA 2008	TAE 2009	TTS 2010	TTS 2011	TTS 2012	TTS 2013	Yhteensä
a	Ostetun työn arvo (1000 €/v)								0
b	Muut kustannukset, laitteet, kertalisenssit yms. (1000 €/v)								0
c	Hankintamenot yhteensä (1000 €/v)	0	0	0	0	0	0	0	0
d	Oman työn määrä, nykyinen henkilöstö (htv/v)								0
e	Oman työn arvo, nykyinen henkilöstö (1000 €/v)								0
f	Mahdollisen oman lisähenkilöstön tarve (htv/v)								0
g	Mahdollisen oman lisähenkilöstön vuotuiset menot (1000 €/v)								0
18	Arvioidut vuotuiset käyttömenot Käyttöön otettavan IT-järjestelmän tai palvelun käyttömenot (1000 €/v)	TP 2007	TA 2008	TAE 2009	TTS 2010	TTS 2011	TTS 2012	TTS 2013	Invest. arv. pitoaika, vuotta
a	Käyttöpalvelut ja muut vuotuiset käyttömenot (1000 €/v)								
b	Järjestelmän/palvelun käytön oman hlöstön vuotuiset menot (1000 €/v)								
c	Käyttömenot yhteensä (1000 €/v)	0	0	0	0	0	0	0	
19	Lisätietoja tai huomautuksia								

OSA C

Päiväys

Hankkeen nimi									
20	Hankkeen rahoitustarve (täytetään vain, jos haetaan rahoitusta VM:n kehittämismomenteilta, esim. 28.40.71)	TTS 2010	TTS 2011	TTS 2012	TTS 2013	Yhteensä			
a	Ostetun työn arvo (1000 €/v)								
b	Muut kustannukset, laitteet, kertalisenssit yms. (1000 €/v)								
c	Hankkeen investointeihin haettava rahoitus yhteensä (1000 €/v)	0	0	0	0	0			
d	Rahoitustarpeen perustelut ja investoinnin kohteet								
e	Hankkeesta laadittu hanke- tms. suunnitelma	K/E							
Mikäli hankesuunnitelman yhteydessä on laadittu myös investointilaskelma, kustannushyötyanalyysi tai vastaava, niin se pyydetään toimittamaan valtiovarainministeriöön.									

Lomakkeen täyttöä helpottava lisäselite on sisällytetty valtiovarainministeriön verkkosivuilta (www.vm.fi) ladattavissa olevan sähköisen lomakkeen yhteyteen.

Liite III – 1: Menomomenttien luokittelu ja asiasisältö

Brutto- ja nettobudjetointi

Valtion talousarviossa noudatetaan pääsääntönä bruttobudjetointia. Nettobudjetointi on talousarviosta annetussa laissa tarkoin rajoitettu poikkeus pääsäännöstä.

Talousarviossa voidaan nettobudjetoida

- 1) uudet valtionlainat, valtionlainoista saatavat emissiovoitot ja pääomavoitot ja valtionlainten pääomaa suojaavista johdannaisista kertyvät tulot sekä valtionvelan kuoletukset, valtionlainoihin liittyvät pääomatappiot ja emissiotappiot ja valtionlainten pääomaa suojaavista johdannaisista aiheutuvat menot;
- 2) valtionlainoista saatavat korkotulot ja valtionlainten koronmaksua suojaavista johdannaisista kertyvät tulot sekä valtionlainoista aiheutuvat korkomenot ja valtionlainten koronmaksua suojaavista johdannaisista aiheutuvat menot;
- 3) viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja siitä aiheutuvat menot;
- 4) osakkeiden myynnistä kertyvät tulot sekä myyntiin liittyvät myyntipalkkiot ja valtion ostajan puolesta vastattavaksi ottamat maksuveloitteet;
- 5) eläkelaitokselle lain nojalla maksettava maksuvalmiussuoritus ja suorituksen palautus valtiolle;
- 6) lakiin perustuva valtionapu kunnalle ja kunnan maksettavaksi valtiolle valtionapujärjestelmän määräytymisperusteiden mukaan tuleva määrä;
- 7) yliopiston toiminnasta saatavat tulot ja toimialtaan ja toiminnaltaan yliopistolain (645/1997) 4 §:ssä yliopistojen tehtäväksi säädettyä yhteiskunnallista vuorovaikutusta sekä yliopistojen tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta välittömästi edistävien tai yliopiston koulutus- ja tutkimuspalveluiden kansainvälisessä kaupallisessa hyödyntämisessä tarvittavien, yliopiston yksin tai merkittäväällä osuudella yhdessä muiden kanssa perustamien osakeyhtiöiden (yliopistoyhtiö) osakkeiden hallinnoinnista ja myynnistä saatavat tulot sekä yliopiston toiminnasta aiheutuvat menot ja yliopistoyhtiöiden perustamisesta, osakkeiden merkitsemisestä ja muista omistusjärjestelyistä aiheutuvat menot sen mukaan kuin siitä talousarvion asianomaisella momentilla erikseen määrätään.

Toimintamenomomentin vakiosisällön kuvauksessa mainitut virastolle työnantajana maksetut tulot, vakuutus- ja vahingonkorvaukset, työpaikkaruokalojen käytöstä saadut korvaukset sekä viraston toimitilojen satunnaisesta luovuttamisesta ulkopuolisille yksittäisiä tilaisuuksia varten saadut tulot voidaan viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvinä tuloina nettobudjetoida vähentämällä ne asianomaiselta toimintamenomomentilta, vaikka sille ei olisi momentin perusteluissa merkitty myönnetyn nettomäärärahaa. Toimintamenomäärärahan kanssa saa lisäksi nettouttaa myyntituotot sellaisesta irtaimesta käyttöomaisuudesta, jonka hankinta rahoitetaan toimintamenomäärärahasta. Kiinteän omaisuuden, finanssisijoitusten (esim. osakkeet ym. arvopaperit) ja erillismomenteilta rahoitettavan irtaimen käyttöomaisuuden myyntituottoja ei saa kuitenkaan nettouttaa toimintamenomäärärahan kanssa.

Jos viraston tai laitoksen toimintamenomomentille on momentin perusteluissa merkitty myönnetyn nettomäärärahaa, tai jos viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvien tulojen ja siitä aiheutuvien menojen erotus on otettu nettomääräisenä tuloarviona tulomomentille, kuuluvat nettobudjetoinnin piiriin kaikki viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja siitä aiheutuvat, toimintamenomomentin vakiosisällön kuvauksen ja momentin perusteluiden päätösoosan mukaiset menot. Nettobudjetoitavia tuloja ja menoja ovat tällöin muun muassa:

- 1) maksullista toimintaa harjoittavan viraston toiminnasta tai toiminnan osasta kertyvät tulot ja siitä aiheutuvat menot;
- 2) viraston tai laitoksen vastuulla toteutettavasta tutkimus- tms. yhteishankkeesta tai yhteisestä toiminnasta tuloina saatavat muiden osapuolten maksusuudet ja hankkeesta tai toiminnasta aiheutuvat menot;
- 3) viraston tai laitoksen toimintaan liittyvät EU:lta saatavat tulot ja näihin tuloihin liittyvät menot;
- 4) viraston tai laitoksen lahjoituksena ja testamentilla saamat varat sekä sponsoreilta saatavat tulot silloin, kun virastolla tai laitoksella on oikeus ottaa ne vastaan eikä kysymys ole viraston tai laitoksen tavanomaiseen toimintaan ja talouteen nähden epätavallisen suurista määristä; ja
- 5) liiketoimintaa harjoittavan viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja siitä aiheutuvat menot.

Jos viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvistä tuloista vain osa on budjetoitu toimintamenomomentille, jolle on momentin perusteluiden päätösoosassa merkitty myönnetyn nettomäärärahaa, on asianomaisen momentin perusteluiden päätösoosassa lisäksi yksilöity, mitkä tulot momentille on nettoutettu tai mitä tuloja ei ole momentille nettoutettu. Vastaavasti, jos nettobudjetoitaessa arvioitujen tulojen suuremman määrän johdosta nettotuloarviona talousarvioon otettava tulomomentti sisältää vain osan viraston tai laitoksen toiminnasta aiheutuvista menoista, on asianomaisen tulomomentin perusteluiden päätösoosassa yksilöity, mitkä menot momentille on nettoutettu taikka mitä menoja ei sille ole nettoutettu.

Nettobudjetoitavia tuloja eivät ole verot, veronluonteiset maksut tai sakkomaksut. Nettobudjetoinnin kohteena eivät voi olla siirtomenot tai niiden palautukset lukuun ottamatta lain nojalla maksettavaa maksuvalmiussuoritusta eläkelaitokselle ja suorituksen palautusta sekä lakiin perustuvaa valtionapua kunnalle ja kunnan maksettavaksi valtiolle valtionapujärjestelmän määräytymisperusteiden mukaan tulevaa määrää. Nettobudjetoinnin kohteena eivät myöskään voi olla sijoitusmenot tai omaisuuden myyntitulot lukuun ottamatta osakkeiden myyntiä taikka viraston tai laitoksen toimintaan tarkoitettun irtaimen omaisuuden hankintaa tai irtaimen omaisuuden myyntiä taikka yliopistoyhtiöiden osakkeiden hankintaa ja myyntiä.

Nettobudjetoidun toimintamenomomentin menojen vakiosisältöön kuuluvat jäljempänä ilmenevät toimintamenomomenttien vakiosisällön mukaiset menot.

Nettoutetusta toiminnasta kertyviä tuloja saa käyttää tästä toiminnasta aiheutuviin menoihin ilman, että siitä on mainintaa luku- tai momenttiperusteluissa.

Menomomentteja koskevat yleiset määräykset

Menot on jaettu talousarviossa momenteiksi tehtävän tai menojen laadun mukaan.

Tehtävän mukaan budjetoituja määrärahoja ovat jäljempänä käsiteltävät virastojen toimintamenomäärärahat sekä eräät kulutusmenoihin luettavat projektiluonteiset määrärahat. Tehtävän mukaan budjetoitua määrärahaa saa käyttää kaikkiin kyseisestä tehtävästä säännönmukaisesti aiheutuviin menoihin, ellei talousarviosta muuta johdu.

Pääjaotteluna on seuraava menojen laadun mukainen pääryhmitys (suluissa vastaavat momenttien numerotunnukset):

- 1) kulutusmenot (01—29): menot, joiden välittömänä vastikkeena valtio saa varainhoitovuonna käytettäviä tuotannontekijöitä, kuten työpanosta, tavaroita ja palveluksia;
- 2) siirtomenot (30—69): menot, joista valtio ei saa välitöntä vastiketta;
- 3) sijoitusmenot (70—89): menot, joiden välittömänä vastikkeena valtio saa pitkävaikutteisia tuotannontekijöitä tai rahoitusvaateita, joista valtio saa tuloa tai muuta hyötyä useana varainhoitovuonna; ja
- 4) muut menot (90—99): edellä mainittuihin pääryhmiin kuulumattomat menot, kuten valtionvelan hoitomenot.

Momentin määrärahaa saa käyttää ainoastaan momentin numerotunnuksen osoittaman menoryhmän menoihin. Siten kulutusmenoihin tarkoitettua määrärahaa ei saa käyttää siirtomenoihin eikä siirtomenoihin tarkoitettua määrärahaa kulutusmenoihin, ellei momentin perusteluissa ole määrätty toisin.

Momentilla yksilöityyn käyttötarkoitukseen ei saa käyttää muuta käyttötarkoitukseltaan yleisempää määrärahaa (esim. toimintamenomomentin määrärahaa), vaikka kyseisen yleisemmän määrärahan perusteluissa mainittua yksilöityä käyttötarkoitusta ei olisi suljettu pois. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa, jos momentin perusteluissa on asiaa koskeva maininta.

Määrärahat henkilöstön palkkaamiseen on budjetoitu pääsääntöisesti toiminta- ja palkkausmenomomentteille (01—14). Muun momentin määrärahaa saadaan käyttää henkilöstön palkkaamiseen virastoihin ja laitoksiin vain, jos palkkauksesta ja momentin määrärahalla palkattavien henkilöiden enimmäismäärästä ilmaistuna henkilötyövuosina on maininta momentin perustelujen päätösosassa. Virkaan nimitettyjen virkamiesten palkkauksiin ei saa käyttää muita kuin toiminta- ja palkkausmenomomentteja. Milloin määrärahaa saa käyttää palkkoihin tai palkkioihin, sitä käytetään myös näihin liittyviin sosiaaliturva- ja eläkemaksuihin ja muihin henkilösivumenoihin.

Menojen ja tulojen kohdentaminen varainhoitovuoteen kuuluviksi

Määrärahaa saa käyttää vain momentille sovellettavan kohdentamisperusteen mukaan varainhoitovuoteen kohdentuviin menoihin.

Jos asianomaisen momentin perusteluiden päätösosassa ei ole toisin mainittu, on määrärahat ja tuloarviot kohdennettu talousarviossa varainhoitovuoteen kuuluviksi valtion talousarviosta annetun asetuksen 5 a ja 5 b §:ssä säädetyillä perusteilla.

Vakiosisältöiset menomomentit

Toimintamenomenteille ja momenteille 29, 70, 74—75, 76 ja 77—79 on määritelty sellaisia vakiosisältöisiä käyttötarkoituksia, joihin ao. momenteille budjetoituja määrärahoja saa käyttää ilman, että siitä on maininta ao. momentin perusteluissa. Toimintamenomomentin vakiosisältöä sovelletaan myös silloin, kun toimintamenot on nettobudjetoinnin johdosta budjetoitu tulopuolelle osaksi nettotuloarviota.

Määrärahoja käytettäessä momenttien perustelut ovat vakiosisältömääritykseen nähden ensisijaisessa asemassa. Siten momentin perusteluissa voidaan poiketa vakiosisällöstä joko sulkemalla osa vakiokäyttötarkoituksista pois tai täydentämällä niitä muilla käyttötarkoituksilla. Jälkimmäisessä tilanteessa käyttötarkoitusten täydentäminen ilmaistaan em. momenteilla ”myös”-sanalla.

Toimintamenomäärärahat

Viraston toiminnasta aiheutuvat menot budjetoidaan yhtenä määrärahana menomenteille 01—14. Toimintamenomäärärahaa saa käyttää viraston tai laitoksen laissa tai asetuksessa säädettyjen tehtävien hoidosta aiheutuviin palkkausmenoihin ja muihin kulutusmenoihin, koneiden ja kaluston sekä muun aineellisen tai aineettoman käyttöomaisuuden hankintamenoihin sekä muihin viraston toiminnasta välittömästi aiheutuneisiin menoihin, kuten leasingkorkoihin ym. korkomenoihin ja vahingonkorvauksiin.

Virastot ja laitokset voivat ilman niille talousarvion yhteydessä erikseen myönnettyä valtuutta tehdä lakisääteisten velvoitteidensa täyttämiseksi välttämättä tarvittavia, ehdoiltaan ja laajuudeltaan viraston tai laitoksen talouteen ja toimintaan nähden tavanomaisia sopimuksia ja sitoumuksia, joista voi aiheutua menoja myös tulevana varainhoitovuosina. Tällaiset sopimukset ja sitoumukset voivat koskea kulutusmenon luonteisia eriä, esimerkiksi vuokria ja tarvehankintoja.

Toimintamenomäärärahaa saa käyttää myös vähäisten, viraston tai laitoksen tavanomaiseen jatkuvaan toimintaan liittyvien ennakkomaksujen maksamiseen.

Erillisinä menojen laadun mukaisina määrärahoina on budjetoitu siirtomenot, talonrakennus- ja maa- ja vesirakennusinvestointimenot ja osakkeiden ja osuuksien hankinta- ja lainananto- ym. finanssisijoitusmenot sekä eräät poikkeuksellisen suuret kalustoinvestoinnit. Näihin ei siten saa käyttää toimintamenomäärärahaa, ellei määrärahan perusteluissa ole toisin määrätty.

Ellei tarkoitukseen ole osoitettu muuta määrärahaa, kuten rakennerahasto-ohjelmien määrärahaa, toimintamenomäärärahaa saa käyttää viraston toimialaan kuuluvien, EU:n hyväksymien ja osarahoittamien hankkeiden rahoittamiseen sekä ao. hankkeiden tarjouksiin osallistumisen edellyttämään rahoitukseen.

Toimintamenomomentille nettobudjetoidaan virastolle työnantajana maksetut, mutta työntekijälle myönnettyt sairausvakuutuksen mukaiset sairaus- ja äitiyspäivärahat, työkyvyttömyyseläke ja kuntoutusraha silloin, kun virasto maksaa työntekijälle palkan sairaus- ja äitiysloman ajalta tahi työkyvyttömyyseläkeajalta tai kuntoutusrahakaudesta sekä saadut korvaukset työterveydenhuollon kustannuksiin. Lisäksi toimintamenomomentille nettobudjetoidaan viraston saamat kohdassa ”Brutto- ja nettobudjetointi” tarkoitettut irtaimen käyttöomaisuuden myyntituotot, korvaukset työpaikkaruokaloiden käytöstä ja viraston saamat vakuutus- ja vahingonkorvaukset sekä viraston saamat tulot sen toimitilojen satunnaisesta luovuttamisesta ulkopuolisille yksittäisiä tilaisuuksia varten.

Lisäksi toimintamomentin määrärahaa saa käyttää maksullisen toiminnan menoihin, mikäli viraston tai laitoksen maksullista toimintaa ei ole budjetoitu omaksi momentikseen.

Menojen laadun mukaiset momentit

Kulutusmenot (01—29)

Kulutusmenoja ovat menot, joiden välittömänä vastikkeena valtio saa varainhoitovuonna käytettäviä tuotannontekijöitä. Kulutusmenoihin luetaan valtion palveluksessa olevan henkilöstön palkkaukset, muut palkkiot, sosiaaliturvamaksut, eläkemaksut, tavaroiden ja palvelusten ostomenot, puolustusmateriaalin sekä arvoltaan vähäisten tai taloudelliselta pitoajaltaan lyhytikäisten koneiden, laitteiden ja kaluston hankintamenot sekä muut sellaiset valtion toiminnasta johtuvat tai toimintaan liittyvät menot, mikäli niitä ei ole luettava siirto- tai sijoitusmenoihin.

Kulutusmenoihin luetaan myös EU-ohjelmien vaatima tekninen apu.

Valtion henkilöstön palkkauksiin saa käyttää kulutusmenomomenteja seuraavasti:

- a) toiminta- ja palkkausmenomomenteja (numerotunnus 01—14); ja
- b) muita kulutusmenomomenteja työsopimussuhteisen henkilöstön ja valtion virkamieslain (750/1994) 9 §:n 1 momentissa tarkoitettujen määräaikaiseen virkasuhteeseen nimitettyjen virkamiesten palkkauksiin, jos momentin vakiokäyttötarkoituksessa tai päätösosassa on niin määrätty; sekä
- c) valtion virkamieslain mukaan valtioneuvoston käytettäväksi asetetun virkamiehen palkkaukseen kyseessä olevan hallinnonalan ministeriön toimintamomenttia.

Virkaan nimitettyjen virkamiesten palkkauksia ei saa maksaa muilta kuin toiminta- ja palkkausmenomomenteilta.

15—17. Eläkkeet

Momenteille on merkitty lakiin, asetukseen tai valtiota sitovaan sopimukseen perustuvat tai perusteluissa erikseen määritellyt vakinaiset eläkkeet, perhe-eläkkeet, ylimääräiset eläkkeet sekä eräät lähinnä eläkkeen luonteiset avustukset.

18—19. Puolustusmateriaalin hankkiminen

Momenteille on merkitty puolustusmateriaalin hankkimisesta aiheutuvat menot. Lisäksi momentille voidaan vähennyksenä merkitä viraston saamat puolustusmateriaalihankintoihin liittyvät vakuutus- ja vahingonkorvaukset sekä sopimussakot, vaikka tästä ei olisi mainintaa momentin perusteluissa.

29. Arvonlisäveromenot

Määrärahaa saa käyttää pääluokassa 21 eduskunta ja pääluokassa 22 tasavallan presidentti tavaroiden ja palveluiden ostoihin sisältyvien arvonlisäverojen maksamiseen sekä muissa pääluokissa valtioneuvoston ja ministeriöiden hallinnonalojen muiden kuin erikseen arvonlisäverovelvollisten virastojen ja laitosten tavaroiden ja palveluiden ostoihin sisältyvien arvonlisäverojen maksamiseen.

Jos menoa, joka maksetaan viraston nettobudjetoidusta toimintamäärärahasta (kuten momenttitunnus 01) ja hallinnonalan arvonlisäveromenomäärärahasta (momenttitunnus 29), vastaan saadaan tuloa (kuten maksullinen toiminta, EU- ja muu yhteisrahoitus), tulon

arvonlisäveromenoa vastaava osuus nettobudjetoidaan hallinnonalan arvonlisäveromenomomentille (momenttitunnus 29). Valtion viraston tai laitoksen arvonlisäverollisten suoritteiden myynnistä arvonlisäverolain mukaan suoritettava vero tuloutetaan kuitenkin momentille 11.04.01 Arvonlisävero.

Valtion kulutus- ja investointimenot (momentit 01—28 ja 70—79) on budjetoitu ilman arvonlisäveroa. Muille kuin erikseen verovelvollisille valtion virastoille ja laitoksille myönnetään määrärahat verottomin hinnoin.

Siirtomenot (30—69)

Siirtomenoihin luetaan kunnille, muille julkisille yhteisöille, elinkeinoelämälle, kotitalouksille ja yleishyödyllisille yhteisöille maksettavat valtionavut ja valtion välityksellä tapahtuvat varainsiirrot sekä vastikkeetta tapahtuvat varainsiirrot talousarvion ulkopuolella oleviin valtion rahastoihin, kansaneläkelaitokselle ja ulkomaille. Valtio ei saa siirtomenoista välitöntä tai suoranaista aineellista vastiketta, kuten rahaa, tavaraa tai palvelusta siirron saajalta. Välillisesti siirtomenot edistävät valtion tehtävien toteuttamista. Siirtomenomomentilta maksettavat kulutus- ja investointimenot budjetoidaan arvonlisäverollisina.

Siirtomenot on yleensä luokiteltu saajan mukaan. Valtionavut rakennustoimintaan sekä koneiden ja kaluston hankintaan on pyritty merkitsemään eri momenteille kuin kulutukseen tai muihin käyttötarkoituksiin menevät valtionavut. Mikäli määräraha koskee useaa siirronsaajaryhmää, on esitetty jaottelu saajaryhmittäin tarvittaessa edelleen jaoteltuna käyttötalouteen ja pääomatalouteen tarkoitettuihin siirtoihin.

Momenteille 30—69 on budjetoitu korvaukset liiketoimintaa harjoittaville yksiköille niiden yleisen edun vuoksi suorittamista tehtävistä, milloin etu koituu muille kuin valtiolle.

Lakisääteisesti määräytyvät ja harkinnanvaraiset siirtomenot on pyritty merkitsemään eri momenteille.

30—39. Valtionavut kunnille ja kuntayhtymille ym.

Momenteille on merkitty kunnille ja kuntayhtymille sekä Ahvenanmaan maakunnalle suoritettavat valtionavut.

40—49. Valtionavut elinkeinoelämälle

Momenteille on merkitty elinkeinoelämän edistämiseksi tarkoitettavat valtionavut yrityksille ja yksityisille elinkeinonharjoittajille sekä yrittäjien ja elinkeinonharjoittajien yms. etuja edistäville keskusjärjestöille, yhdistyksille ym.

50—59. Valtionavut kotitalouksille ja yleishyödyllisille yhteisöille

Momenteille on merkitty siirrot kotitalouksille (yksityisille kuluttajille) sekä valtionavut yleishyödyllisille järjestöille, laitoksille, yhdistyksille, seuroille jne. Tällaisia ovat esimerkiksi urheilujärjestöt, yksityiset oppilaitokset, yksityiset sairaalat ja sellaiset yksityiset tutkimuslaitokset, jotka eivät välittömästi palvele liike- tai elinkeinoelämää.

60. Siirrot talousarvion ulkopuolisiin valtion rahastoihin ja kansaneläkelaitokselle

Momentille on merkitty siirrot talousarvion ulkopuolisiin valtion rahastoihin sekä siirrot kansaneläkelaitokselle.

61—65. EU:n rakennerahasto-osuudet, muiden EU:n rahastojen rahoitusosuudet, vastaavat valtion rahoitusosuudet ja muut siirrot kotimaahan

Momenteille on merkitty sellaiset erittelemättömät siirrot, joiden jakamista kuntien, elinkeinoelämän ja kotitaloussektorin kesken ei ole voitu edeltäkäsien suorittaa. EU:n osallistuminen rakennerahasto-ohjelmiin on merkitty momentille 32.70.64 sekä vastaava valtion rahoitus momentille 32.70.65.

66—69. Siirrot EU:lle ja ulkomaille

Momenteille on merkitty sellaiset ulkomaille siirrettävät varat, joista ei saada välitöntä vastiketta tai joiden vastike on vähäinen suhteessa menon suuruuteen. Tällaisia ovat esim. kehitysyhteistyötoiminnan puitteissa myönnettävät avustukset sekä kansainvälisten yhteisöjen jäsenmaksut sekä muut sellaiset avustusluonteiset jäsenmaksut, jotka ao. yhteisöt käyttävät toimintansa rahoitukseen tai välittävät edelleen avustuksina kolmansille tahoille.

Sijoitusmenot (70—89)

Sijoitusmenoihin luetaan muut kuin puolustusmateriaalin ja arvoltaan vähäisten tai taloudelliselta pitoajaltaan lyhytikäisten koneiden, laitteiden ja kaluston hankintamenot, talonrakennusten sekä maa- ja vesirakenteiden rakentamismenot, arvopapereiden, maa-alueiden ja rakennusten hankintamenot sekä lainananto.

Reaalisijoitukset (70—79)

Reaalisijoituksiin luetaan sellaiset valtion käyttöomaisuuden hankinnat, jotka täyttävät jäljempänä eri vakiomomenttiryhmien kohdalla esitetyt tunnusmerkit. Koneiden, laitteiden ja kaluston hankintamenot on merkitty momenteille 70—73. Talonrakennukset on merkitty momenteille 74—75 ja muut rakennustyöt momenteille 77—79. Maa-alueiden, rakennusten ja kiinteistöjen ostomenot on merkitty momentille 76.

70—73. Kaluston hankinta

Mikäli viraston tai laitoksen toimintamenot on budjetoitu toimintamomentille (01—14), on tälle yleensä sisällytetty myös määrärahat kaluston ja aineettoman käyttöomaisuuden hankintaan.

Poikkeustapauksissa (hankinnan suuruus, kertaluonteisuus, valtuuden käyttö, poikkeuksellinen hankintamenettely) voidaan momentilla erikseen määriteltävän kaluston hankintamenot budjetoida momentille 70 (Kaluston hankinta), jonka määrärahaa saa käyttää mainittunlaisten, viraston tai laitoksen (tai nimetyn hallinnonalan) toiminnan edellyttämien koneiden, laitteiden ja kaluston hankintamenoihin.

74—75. Talonrakennukset

Momenteille on merkitty ja niiden määrärahoja saa käyttää niiden perusteluiden mukaisista valtion uudisrakennustöistä ja rakennusten perusparannustöistä aiheutuviin tarpeellisiin muun kuin vakinaisesti virkaan nimitetyn henkilöstön palkkausmenoihin ja muihin rakentamismenoihin. Perusparannuksiksi katsotaan sellaiset muutos- tai korjaustyöt, joiden johdosta rakennuksen arvo lisääntyy oleellisesti. Määrärahoja saa käyttää myös rakennusten turva- ja muista teknisistä järjestelmistä aiheutuviin menoihin. Momenttien määrärahoja saa käyttää myös uudisrakennustöiden ja perusparannustöiden suunnittelusta ja siihen liittyvien konsulttipalvelujen ostoista aiheutuviin menoihin, lukuun ottamatta sitä hank-

keittain erittelemätöntä suunnittelutyötä, jota vastaavat palkkausmenot on merkitty toimintamenomomentille.

Momenteilla yksilöityjen hankkeiden kustannusarviot vastaavat rakennuskustannusindeksin pistelukua, joka ilmoitetaan kehyspäätöksen yhteydessä. Jos hankkeesta on tehty urakkasopimus, kustannusarvio perustuu sopimukseen. Kustannusarviot eivät sisällä arvonnalisäveroa.

76. Maa-alueet, rakennukset ja kiinteistöt

Momentille on merkitty maa-alueiden, rakennusten ja kiinteistöjen ostomenot.

77—79. Maa- ja vesirakennukset

Momenteille on merkitty ja niiden määrärahoja saa käyttää niiden perusteluiden mukaisten muista valtion rakennustöistä kuin talonrakennuksista aiheutuviin muun kuin vakinaisesti virkaan nimitetyn henkilöstön palkkausmenoihin ja muihin menoihin. Tällaisia töitä voivat olla esim. yleisten teiden, rautateiden, satamien, kanavien ja siltojen rakentamis- ja peruskorjaustyöt, maankuivatustyöt, vesi- ja viemärijohtotyöt, koskien ja vesiväylien perkaamis-, uittoväylien rakentamis- sekä pengerrys- ja patoamistyöt. Momenttien määrärahoja saa käyttää myös mainitunlaisten rakennustöiden suunnittelusta ja siihen liittyvien konsulttipalvelujen ostoista aiheutuviin menoihin, lukuun ottamatta sitä hankkeittain erittelemätöntä suunnittelutyötä, jota vastaavat palkkausmenot on merkitty toimintamenomomentille.

Lainat ja muut finanssisijoitukset (80—89)

80—86. Valtion varoista myönnettävät lainat

Momenteille on merkitty valtion varoista myönnettävät lainat.

87—89. Muut finanssisijoitukset

Momenteille on merkitty osakkeiden ja arvopapereiden ostomenot, sijoitukset valtioneemistöisiin osakeyhtiöihin ym. finanssisijoitukset.

Muut menot (90—99)

Muihin menoihin luetaan valtionvelan korot sekä muut kulutus-, siirto- ja sijoitusmenoihin kuulumattomat menot.

90—92. Valtionvelan korot

Momenteille on merkitty valtionvelan korot.

93—94. Valtionvelan nettokuoletukset ja velanhallinta

Momenteille on merkitty valtionvelan nettokuoletukset, pääomatappiot ja emissiotappiot nettoutettuina.

95—99. Muut ja erittelemättömät menot

Momenteille on merkitty edellä luokittelemattomat menot, kuten alijäämän kattamiseen tarkoitetut menot.

Liite III - 2: Esimerkki netobudjetoidusta toimintamomentista

02. (xx.01.23) *YYviraston toimintamenot* (siirtomääräraha 2 v)

Momentille myönnetään nettomäärärahaa 18 991 000 euroa.

Määrärahaa saa käyttää myös:

- 1) oppimateriaalin kehittämiseen
- 2) ruotsinkielisen ja muun vähälevikkisen oppimateriaalin tuottamiseen sekä
- 3) 258 000 euroa avustuksena saamelaiskäräjille jaettavaksi saamenkielisen oppimateriaalin tuottamiseen.

Selvitysosa:

Viraston tehtävä

...

Toiminnallinen tuloksellisuus

...

- 1) selostusta päätösoosan kohtaan 1)
- 2) selostusta päätösoosan kohtaan 2)
- 3) selostusta päätösoosan kohtaan 3)

Momentin mitoituksessa on otettu huomioon 10 henkilötyövuoden vähentyminen tuottavuustoimien vuoksi.

Toiminnan menot ja tulot (1 000 euroa) x)

	200N-2 toteutuma*	200N-1 varsinainen talousarvio	200N esitys
Bruttomenot	27 255	26 037	26 301
Bruttotulot	7 566	7 210	7 310
Nettomenot	19 689	18 827	18 991
Siirtyvät erät			
– siirtynyt edelliseltä vuodelta	3 553		
– siirtynyt seuraavalle vuodelle	2 612		

* Liikekirjanpidon mukainen toteutuma (saatavissa mm. Netrasta)

Maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma (1 000 euroa)

Jos virastolla on määräyksen kohdassa 7.11.16 tarkoitettua maksullista toimintaa, tässä esitetään liitteen III-3 mukainen kustannusvastaavuuslaskelma.

Määrärahan mitoituksessa huomioon otetut muutokset (1 000 euroa)

Uusi palkkausjärjestelmä	64
Virka- ja työehtosopimus	125
Toimitilakustannukset	391
Siirto 1 htv momentilta 29.01.01	24
Siirto 1 htv momentilta 29.01.02	24
Siirto 1 htv momentille 29.80.01	-44
Siirto 1 htv momentille 29.80.02	-44
Tuottavuustoimenpiteet	-276
Muiden tuotteiden lisäys	-100
YHTEENSÄ	164

Momentin nimike on muutettu.

Määräraha on alueiden kehittämislaissa tarkoitettua alueiden kehittämisen rahoitusta.

200N talousarvio	18 991 000
200N-1 talousarvio	18 827 000
200N-2 tilinpäätös	18 748 000

x) Toiminnan menot ja tulot -taulukon tarkistaminen vertailulukuihin:

Toteutuma tarkistetaan tilinpäätökseen nähden siten, että

18 748 (=200N-2) + 3 553 (=siirtynyt edelliseltä vuodelta) – 2 612

(=siirtynyt seuraavalle vuodelle) = 19 689.

Tilinpäätöstiedot (kyseessä siirtomääräraha 2 v) eivät yleensä sisällä siirtyneitä eriä, jotka on huomioitava käytettävänä olleessa määrarahassa.

(200N-1) talousarvio = varsinaisen talousarvion nettomenot

(200N) talousarvio = esityksen nettomenot

Liite III – 3: Maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma

Luvut tuhansina euroina

Maksullisesta toiminnasta laaditaan kustannusvastaavuuslaskelmat erikseen maksuperustelain ja erityislakien mukaisista suoritteista. Hintatuetusta toiminnasta laaditaan myös erillinen laskelma.

Maksullisen toiminnan tuotot esitetään kokonaisuudessaan riippumatta siitä nettouttaako tuottoja toimintamomentille vai ei. Toimintamomentille nettouttamattomat tuotot esitetään omalla rivillään.

Jos usea virasto osallistuu suoritteiden tuottamiseen, laatii kustannusvastaavuuslaskelman ko. suoritteesta virasto, joka vastaa suoritteesta kertyvien tulojen perinnästä.

Kustannusvastaavuuslaskelman kulut esitetään samaan tapaan kuin suoritetta hinnoiteltaessa eli esimerkiksi investointimenojen sijasta laskelmassa käytetään varainhoitovuoden poistoja. Kuluihin sisällytetään välittömät kulut ja osuus yleiskuluista.

Hintatuen määrä esitetään tässä taulukossa samaan tapaan kuin hinnoittelulaskelmassa eli pitkän aikavälin vuotuisena keskiarvona. Talousarvioehdotuksen selvitysosaan hintatuen määrä budjetoidaan siten, että se riittää kattamaan vuosittaisten toteutuneiden tulojen ja erillismenojen negatiivisen erotuksen.

	N-2 toteutuma	N-1 varsinainen talousarvio	N esitys
MAKSULLISEN TOIMINNAN TUOTOT			
— suoritteiden myyntituotot			
— muut tuotot			
Tuotot yhteensä			
— tästä toimintamomentille nettouttamattomat tuotot			
TUOTOT YHTEENSÄ			
MAKSULLISEN TOIMINNAN KOKONAISKUSTANNUKSET			
KUSTANNUSVASTAAVUUS (TUOTOT - KUSTANNUKSET)			
KUSTANNUSVASTAAVUUS, %			
HINTATUKI			
KUSTANNUSVASTAAVUUS HINTATUEN JÄLKEEN			

Liite III – 4: Yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma

Luvut tuhansina euroina

Kustannusvastaavuuslaskelmassa ilmoitetaan yhteenvedotiedot viraston tai laitoksen yhteisrahoitteisista hankkeista. Vielä toteutumattomien hankkeiden osalta esitetään arvio, paljonko resursseja on tarkoitus sitoa tuleviin yhteisrahoitteisiin hankkeisiin tai toimintaan ja paljonko niihin on arvioitu saatavan ulkopuolista rahoitusta. Arvio esitetään koko toiminnasta riippumatta siitä, onko hankkeista tai toiminnasta olemassa suunnitelmaa vai ei.

Kustannusvastaavuuslaskelmaan otetaan välittömiksi menoiksi luettavien investointien osuus huomioon seuraavasti:

- 1) jo olemassa olevan käyttöomaisuuden osalta investointimenona käytetään hankkeen osuutta käyttöomaisuuden poistoista;
- 2) hankittavan käyttöomaisuuden osalta laskelmassa käytetään hankkeen osuutta käyttöomaisuuden hankintamenosta jaksotettuna vuosieriksi hankkeen kestoajalle.

Laskelman Kustannusvastaavuus -rivi kuvaa viraston omarahoitusosuutta hankkeista ja toiminnasta.

Hankkeiden kuluiksi merkitään hankkeiden välittömät kulut ja osuus yleiskuluista. Yleiskuluina käytetään todellisia yleiskuluja riippumatta siitä ovatko ne tukikelpoisia vai eivät.

	N-2 toteutuma	N-1 varsinainen talousarvio	N esitys
YHTEISRAHOITTEISEN TOIMINNAN TULOT			
— muilta valtion virastoilta saatavat rahoitus			
— EU:lta saatava rahoitus			
— muu valtionhallinnon ulkopuolinen rahoitus			
TULOT YHTEENSÄ			
HANKKEIDEN KOKONAISKUSTANNUKSET			
KUSTANNUSVASTAAVUUS (TULOT - KUSTANNUKSET)			
KUSTANNUSVASTAAVUUS, %			

Liite III – 6: Valtuudet momenteittain pääluokkaperusteluissa

Hallinnonalan valtuudet momenteittain (milj. euroa)		200N-1 varsinainen talousarvio	200N esitys
29.10.34	Valtionosuus oppilaitosten perustamiskustannuksiin (siirtomääräraha 3 v) – yleissivistävän koulutuksen perustamishankevaltuus – laajuuksien vahvistamisvaltuus	51,00 60,00	44,00 55,00
29.30.52	Valtionosuus ja -avustus aikuiskoulutuksen perustamiskustannuksiin (siirtomääräraha 3 v) – perustamishankevaltuus – laajuuksien vahvistamisvaltuus	0,80 1,50	1,00 1,50
29.50.01	Yliopistojen toimintamenot (siirtomääräraha 2 v) – vuokrasopimusvaltuus	4,50	–
29.60	TIEDE – tutkimushankevaltuus	225,29	245,60
29.60.02	Arkistolaitoksen toimintamenot (siirtomääräraha 2 v) – vuokrasopimusvaltuus	0,74	–
29.80.34	Valtionosuus yleisten kirjastojen perustamiskustannuksiin (arviomääräraha) – perustamishankevaltuus – laajuuksien vahvistamisvaltuus	4,40 –	4,50 4,00
29.80.70	Kaluston hankinta (siirtomääräraha 3 v) – kalustamis- ja varustamisvaltuus	–	2,90
29.80.75	Toimitilojen ja kiinteistöjen perusparannukset, käyttö ja kunnossapito (siirtomääräraha 3 v) – perusparannus- ja pienhankevaltuus	1,60	1,60

Liite III – 7: Valtuuksien menoselvitys

Menoselvitys esitetään sen luvun tai momentin perusteluissa, jonka perustelujen päätösosassa valtuus myönnetään.

Menoselvityksessä esitetään eriteltyinä valtuuden myöntämivuoden (N) menot sekä kolmen seuraavan varainhoitovuoden (N+1, N+2 ja N+3) määrärahatarpeet vuosittain. Jos valtuudesta aiheutuu määrärahatarpeita, jotka kohdistuvat tätä pidemmälle ajalle, esitetään myöhempien vuosien (N+4-) osalta yhteissumma.

Menoselvitykseen tulee merkitä menot ja määrärahatarpeet valtuuksittain myös aikaisempien varainhoitovuosien talousarvioissa myönnettyjen valtuuksien käytön osalta. Talousarvioehdotusta laadittaessa tulee aikaisemmin myönnettyjen valtuuksien tiedot päivittää menoselvitykseen.

Valtuuden käyttöön liittyvistä sitoumuksista ja sopimuksista aiheutuvat valtion menot (1 000 euroa)

	N	N+1	N+2	N+3	N+4–	Yhteensä vuodesta N lähtien
VALTUUS 1						
Ennen vuotta N tehdyt sitoumukset						
Vuoden N sitoumukset						
Valtuus 1 yhteensä						
VALTUUS N						
Ennen vuotta N tehdyt sitoumukset						
Vuoden N sitoumukset						
Valtuus n yhteensä						
VALTUUDET YHTEENSÄ						

Liite III – 8: Kainuun hallintokokeilusta annetun lain (343/2003) mukaiselle kokeilualueelle kohdentuvat määrärahat

Momentti	Kainuun hallintokokeilusta annetun lain 10 §:n 1 momentin kohta/kohdat	Määräraha/ valtuus, tuhansina euroina	N-2 toteu- tuma	N-1 varsinainen talousarvio	N esitys	N+1	N+2	N+3
32.01.29 Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan arvonlisäveromenot (arviomääräraha)		Määräraha						
		Valtuus						
32.50.63 Kainuun kehittämistäraha (siirtomääräraha 3 v)		Määräraha						
		Valtuus						
32.70.64 EU:n rakennerahastojen rahoitusosuus EU:n rakennerahasto-ohjelmiin ohjelmakaudella 2007—2013 (arviomääräraha)		Määräraha						
		Valtuus						
32.70.65 Valtion rahoitusosuus EU:n rakennerahasto-ohjelmiin ohjelmakaudella 2007—2013 (arviomääräraha)		Määräraha						
		Valtuus						

Liite III – 9: Täydentävän talousarvioesityksen menomomentti

27. *Tutkimustoiminta* (kiinteä määräraha)

Momentille myönnetään 000 euroa.

Vuonna N saa uusia rahoituspäätöksiä tehdä yhteensä enintään 000 eurolla.

Selvitysosa: Päätösosa korvaa talousarvioesityksen momentin päätösosan ensimmäisen ja toisen kappaleen.

Vähennys talousarvioesityksen 000 euron määrärahaan nähden on 000 euroa ja vähennys talousarvioesityksen 000 euron valtuuteen nähden on 000 euroa ja aiheutuu toiminnan xx osan siirtämisestä rahoitettavaksi momentilta xx.yy.zz.

N talousarvio	000
N-1 II lisätalousarvio	000
N-1 I lisätalousarvio	000
N-1 talousarvio	000
N-2 tilinpäätös	000

Käsitteistö

Tässä VM:n määräyksessä käytettävät keskeiset toiminta- ja taloussuunnitteluun sekä kehys- ja talousarvioehdotusten laadintaan liittyvät käsitteet merkityksineen on koottu tähän liitteeseen. Käsitteistön tarkoituksena on ainoastaan täydentää määräystä ja tukea sen yhtenäistä ymmärtämistä, eikä sillä korvata määräyksen varsinaista sisältöä.

Arviomääräraha – Yhtä vuotta varten myönnetty määräraha, jota ei voi siirtää myöhempiin vuosiin mutta joka voidaan ylittää asianomaisen ministeriön luvalla tietyn määrämukaisen menettelyn jälkeen.

Bruttobudjetointi – Bruttoperiaatteen mukainen budjetointi. Bruttoperiaatteen mukaan tulot ja menot on otettava talousarvioon bruttomääräisinä eikä niitä saa vähentää toisistaan.

Finanssipoliittinen linjaus – Valtion talousarvion laadintaa edeltävä vaihe, jossa määritellään toteutettava finanssipolitiikka ja joka luo lähtökohdan valtion talousarvion suunnittelulle.

Kehysehdotus – Valtiontalouden kehysten valmistelun pohjaksi laadittavat hallinnonala-kohtaiset kehittämissuositukset perusteluineen seuraavalle nelivuotiskaudelle. Kehysehdotuksen perustana on edellinen kehyspäätös.

Kehyspäätös – Valtioneuvoston kehysvalmistelun päätteeksi tekemä päätös määräraha-kehysistä seuraavalle nelivuotiskaudelle. Valtiontalouden kehykset muodostavat perustan ministeriöiden toiminta- ja taloussuunnittelulle sekä seuraavan talousarvioehdotuksen valmistelulle.

Kiinteä määräraha – Yhtä vuotta varten myönnetty määräraha, jota ei saa ylittää tai siirtää myöhempiin vuosiin.

Kohdentamisperuste – Peruste tulon tai menon kohdistamiselle tietylle varainhoitovuodelle. Tulo tai meno kohdennetaan talousarviossa varainhoitovuoteen kuuluvaksi siten kuin valtion talousarviosta annetun asetuksen 5, 5 a ja 5 b §:ssä säädetään, jollei talousarviosta muuta johdu. Kohdentamisperusteena voi menon laadusta riippuen olla suoriteperuste, suoriteperustetta vastaava peruste, myöntöpäätösperuste, muu sitoumusperuste, maksatuspäätösperuste tai maksuperuste.

Käyttösuunnitelma – Päätösosassa mahdollinen taulukko, jossa esitetään määrärahan jako käyttötarkoituksiin.

Nettobudjetointi – Nettoperiaatteen mukainen budjetointi. Nettoperiaatteen mukaan talousarvioon voidaan lailla erikseen säädettävissä tapauksissa ottaa toisiinsa välittömästi liittyvistä tuloista ja menoista niiden erotusta vastaavat tuloarviot tai määrärahat.

Nimike – Pääluokan, osaston, luvun tai momentin osa, joka osoittaa määrärahan käyttökohteen tai tuloarvion tulolähteen.

Numerotunnus – Numerosarja, joka ilmaisee pääluokan, osaston, luvun tai momentin sijainnin valtion talousarviossa.

Peruslaskelma – Päätettyjen määrärahojen tason mukaiset hallinnonalakohtaiset määräraha-kehkeykset seuraavalle nelivuotiskaudelle.

Päätösosa – Valtion talousarvioesityksen varsinaisten yksityiskohtaisten perustelujen ja valtion talousarvion osa, jossa määritellään määrärahan tai tuloarvion suuruus ja käyttötarkoitus sekä muut käyttöä koskevat ehdot ja määräykset.

Selvitysosa – Varsinaisten yksityiskohtaisten perustelujen osa, jossa perustellaan määrärahojen tai tuloarvion suuruus. Selvitysosa sisältää määrärahan mitoitusta ja tuloarviota koskevia ja muita eduskunnan päätöksenteon kannalta välttämättömiä taustatietoja.

Siirtomääräraha – Kiinteä määräraha, joka voidaan siirtää kokonaan tai osaksi varainhoitovuodesta toiseen. Siirtomäärärahan enimmäiskäyttöaika riippuu sen käyttötarkoituksesta mutta voi olla enintään kolme vuotta.

Toiminta- ja taloussuunnittelu – Toiminnan ja talouden suunnittelu keskipitkällä aikavälillä. Toiminta- ja taloussuunnittelun tarkoituksena on tuottaa tietoa hallituksen talouspolitiikan toteuttamista ja toteutuksen valvontaa varten sekä varmistaa hallituksen antamien toimintalinjojen huomioonottaminen hallinnonalojen sisäisessä ohjauksessa. Toimintaa ja taloutta suunnitellaan vuosittain koskien laatimisajankohtaa seuraavan vuoden jälkeistä nelivuotiskautta.

Tuloutus – Tulojen kirjaaminen siinä vaiheessa, kun ne sovellettavan kohdentamisperusteen mukaan ovat kirjauskelpoisia.

Täydentävä lisätalousarvioesitys – Eduskunnan valiokuntakäsittelyn aikana mahdollisesti annettava lisätalousarvioesityksen muutosesitys. Täydentävä lisätalousarvioesitys annetaan eduskunnalle samalla tavalla kuin varsinainen lisätalousarvioesitys.

Täydentävä talousarvioesitys – Eduskunnan valiokuntakäsittelyn aikana mahdollisesti annettava talousarvioesityksen muutosesitys. Täydentävä talousarvioesitys annetaan eduskunnalle samalla tavalla kuin varsinainen talousarvioesitys.

Vakiosisältöinen menomomentti – Menomomentti, jolle on määritelty vakiosisältöinen käyttötarkoitus, johon määrärahoja saa käyttää ilman, että siitä on maininta momentin perusteluissa. Vakiosisältöisiä momenteja ovat momentit 01–14 (toimintamenomomentit) sekä momentit 29 (Arvonlisäveromenot), 70 (Kaluston hankinta), 74–75 (Talonrakennukset), 76 (Maa-alueet, rakennukset ja kiinteistöt) ja 77–79 (Maa- ja vesirakennukset).

Valtuus – Talousarvion käsittelyn yhteydessä voidaan myöntää määrältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuus tehdä sopimuksia ja antaa sitoumuksia, joista aiheutuvia menoja varten tarvittavat määrärahat otetaan joko kokonaan tai puuttuvilta osiltaan valtion talousarvioon vasta myöhemminä varainhoitovuosina. Valtuutta voidaan käyttää vain sinä varainhoitovuonna, jonka talousarviossa se on myönnetty (poikkeuksena siirtomäärärahan perusteluissa myönnetty talonrakennusvaltuudet).

Varsinaiset yksityiskohtaiset perustelut – Valtion talousarvion yksityiskohtaisten perustelujen osa, joka koostuu päätösosasta ja selvitysosasta.

Yksityiskohtaiset perustelut – Valtion talousarvioesityksen osa, jossa esitetään talousarvion laadinnan yleiset määräykset sekä määrärahojen ja tuloarvioiden mitoitus ja taustatiedot.

Yleiset määräykset – Valtion talousarvioesityksen yksityiskohtaisten perustelujen sekä valtion talousarvion osa, joka käsittää eduskunnan päätöksiä ja määräyksiä yleisellä tasolla.

Yleisperustelut – Valtion talousarvioesityksen osa, jossa kuvataan yleisesti kansantalouden tilaa, talouspolitiikkaa, vero- ja maksupolitiikkaa ja valtiontalouden tasapainoa.

Lähde: *Budjettisanasto – Suomen valtion talousarvioon liittyviä keskeisiä käsitteitä*, valtiovarainministeriö ja valtioneuvoston kanslia, 7/01 Tutkimukset ja selvitykset; Taloustieto Oy 2001